İÇİNDEKİLER

Filistin Öğretmneleri ve Halkıyla Uluslararası Dayanışma Semineri 3
FISE Genel Sekreteri: Filistin Halkının Haklı Mücadelesini Sonuna kadar destekliyoruz 7
TÖB-DER Genel Başkanı: Filistin Halkı Haklı ve soylu bir mücadele veriyor...10
Tarih Öğretiminin ilke ve amaçları/ Yaşar Çağlayan 13
Medrese ve Divan Edebiyatını Neden Okutturuyorlar/
Hikmet Altınkaynak 21
Edebiyat Mektupları 24
Çocuk Kitapları Raporu 34
Bahar Bu defa/Seyyit Nezir 46
Ustam Bana Dedi ki/
Hikmet Çetinkaya 48
17 Nisan Doğumlular/
Mehmet Adem Solak 49
Çağımızla Uygun Adım/ Selçuk Yönel 51
Oy Dozare/ Hasan Çolak 52
İşçinin Elleri/ A. Refik Yoksulabakan 60
Başkalaşma/ Mehme tGüler 63
Dergi ve Gazetelerde /
Mehmet Bayrak 71
Uluslararası Çocuk Sergisi/
Faik Akçay 79

YENİ TOPLUM

TÖB-DER'in AYLIK EĞİTİM BİLİM ve SANAT DERGİSİ

MART - NİSAN ★ YIL : 2 ★ SAYI : 16-17

TÖB-DER adına sahibi: Gültekin GAZİOĞLU ★ Sorumlu Müdürü: Mustafa DÜZGÜN ★ Genel Yayın Yönetmeni : Ömer ARSLAN ★ Fiyatı : 5 Lira ★ Abone : Yıllık 50, altı aylık 25 Lira ★ Adres : Gazi Mustafa Kemal Bulvarı 14/1 — Demirtepe - Ankara Tel : 17 49 27 - 25 14 52 ★ Baskı: **ERTU Matbaası** ★Dizgi - Tertip: EVREN Matbası ★ **S.B.T. Nisan 1977**

Filistin Öğretmenleri ve Halkıyla Uluslararası Dayanışma Semineri

4-6 Nisan 1977
Cezayir

Kararlar :

Arap Öğretmenleri Federasyonu (FAT), Dünya Öğretmenler Sendikaları Federasyonu (FİSE), Ve Filistin Öğretmenleri Genel Birliği'nin ortak çağrıları üzerine, 4 ile 6 Nisan 1977 tarihleri arasında Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyetinin Başşehri Alger (Cezayir)'de, Cezayir Eğitim ve Kültür İşçileri Federasyonu (FTEC)'in konukseverliğiyle, Filistin Öğretmenleri ve halkıyla Uluslararası bir Dayanışma Semineri yapılmıştır.

Seminere katılanlar, ulusal örgütleri, FAT'ı, FİSE'yi temsil etmekteydiler; ulusal ve uluslararası demokratik örgütlerin gözlemcileri de çalışmalara katıldılar.

Raporların incelenmesi ve tartışmaların tamamlanmasını takiben, seminere katılanlar, dünya eğitim ve kültür işçilerini ve örgütlerini, Filistin öğretmenlerinin ve halkının haklı mücadelelerini ve davalarını her zaman için daha etkili bir şekilde desteklemeye çağırdılar.

Adalet ve özgürlük düşkünü olan seminere katılanlar, Filistin Arap halkının, daimi ulusal haklarının tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini ve Filistin Halkının oto-determinasyon hakkını özgürce kullanabilmesini talep etmektedir. Filistin halkı, haklı olarak kendi vatanlarına tekrar kavuşmayı, kendi kaderini kendilerinin tayin etmesini ve Filistin'de demokratik ve bağımsız bir devlet kurmayı istemektedir. Bu haklar tanınmadıkça ve onlara saygı gösterilmedikçe, hiçbir doğru ve adaletli bir çözüm yolu bulunamaz.

Fakat emperyalizm, İsrail ve onların bölgedeki müttefikleri Filistin halkının haklarını çiğneyerek ve İsrail için «emin sınırlar» yayılmacı teorisi uluslararası tekellerin çıkarlarına uygun bir çözümün kabul edilmesi için uğraşmaktadırlar.

Arap Kurtuluş hareketinin ilerlemesinden ve demokratik bir Filistin Devletinin oluşturulmasından çok korkan bu emperyalist ve ge-

rici güçler, Filistin direnişine ve ilerici Arap güçlerine sürekli darbeler vurmanın yollarını aramaktadır.

Aynı şekilde Lübnan'da, başta ABD ve İsrail olmak üzere, emperyalist güçlerin desteklediği ve silâhlandırdığı Lübnan faşistleri, Filistin direnme hareketini ve Lübnan ilerici ve ulusal güçlerini tasfiye etmek üzere saldırıya geçti. Güney Lübnan'da, faşistler İsrail silâhlı kuvvetleriyle işbirliği halinde saldırılarını sürdürmektedir. Filistin direnme hareketi ve Lübnan ilerici ve ulusal güçleri önemli sayıda ölü verdi. Öğrenciler ve öğretmenler, verilen bu binlerce ölü arasındaydılar, büyük ölçüde okul tahrip edildi. Yeni cinayetlerin hazırlığı yapılmaktadırlar.

Seminere katılanlar, Lübnan'ın güvenliğinin, egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün sağlanması için hiçbir dış müdahale olmaksızın, Lübnanlıların kendi aralarındaki sorunların demokratik politik diyaloglara başvurularak çözümlenmesi gerektiğine inanmaktadırlar.

İşgal edilmiş arap topraklarında, İsrail işgalcileri, arap halkına karşı terörist ve baskıcı bir politika izlemektedirler. Filistin'de ve işgal edilmiş arap topraklarında, siyonist çevreler, arap-halkına karşı ayırımcı (discrimination) bir politika gözetmektedirler ki, bu eğitim ve kültürüne de yansımaktadırlar.

İşgal edilmiş Arap topraklarında ve Filistin'de, arap öğrenciler, ayırımcı ve bölücü uygulamalardan mağdur durumdadırlar; okula devam eden öğrencilerin oranı, arap nüfusu gözönüne alınırsa, olması gerekenin çok altındadır. Okulu olmayan arap öğrencilerinin sayısı, yahudilerinkinden altı kat daha fazladır.

Eğitimin amacı ise, arap gençlerini kendi ulusal kültürlerinden mahrum bırakmaya ve onları bilimsel ve teknik olmayan bir yetişime doğru yöneltme eğilimindedir...

Arap çocuklarına verilen ders kitapları, kalite ve seviye bakımından, ibranice yazılmış kitaplardan, daha düşüktür; arap öğrenim programı, kendi kültürlerini ve uygarlıklarını incelemeye susamış arap öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap vermemektedir.

Kitaplar ve yayınlar aracılığıyla, arap tarihinin ve kültürünün çarpıtılmış ve eksik bir görünümü verilmektedir.

Pekçok kalifiye ve deneyli öğretmenin işine son verilirken, ve çoğunlukla da politik düşüncelerinden dolayı sürülmekte ve hapse atılmakta iken, İsrail yöneticileri daha düşük kalifiyedeki öğretmenlerle açığı kapattılar.

Arap belediyelerine ayrılan para, yahudi belediyelere ayrılan paradan on kat daha azdır ve normal şartlar altındaki bir eğitimin yapılmasına dahi yetmemektedir.

İşgalci siyonist yöneticiler, öğrenimi silâhlı valilerin direkt emrine verdiler.

Okullarda zorbaca soruşturmalara, öğrencilerin tutuklanmasına ve okulların kapatılmasına sık sık başvurulmaktadır. Öğretmenlerin haklarına saygı gösterilmemektedir; bütün öğretmenler, her an işlerinden atılabilir ve gerekçesiz tutuklanabilir.

Filistin ve işgal edilmiş arap topraklarında, öğretmenler ve örgütleri, arap kültürünün çarpıtılması ve tahrif edilmesi girişimlerine karşı şiddetli bir şekilde karşı koymaktadırlar.

Filistin direnme hareketine karşı girişilen cinayetleri mahkûm ediyorlar, yoksulluk içinde yaşayan eğitsel gereçlerden ve temel geçim araçlarından mahrum olan, mağdur bırakılan TEL-EL ZAATAR gibi, işgal edilmiş topraklarda toptan kıyımlara maruz kalan halkın, öğretmenlerin ve öğrencileri durumunu reddediyorlar.

Seminere katılanlar, bütün öğretmenlerin ve öğretmen örgütlerinin, çabalarını şu konularda yoğunlaştırmaya ve birleştirmeye çağırdılar:

— Filistin halkının; gerçek ulusal haklarını, kendi vatanlarına dönme haklarını, kendi kaderlerini kendilerinin tayin etme ve Filistin topraklarında demokratik ve bağımsız bir devlet kurma haklarını savunmaya;

— F.K.Ö.'nün, Filistin Halkının tek meşruu temsilcisi olduğunun kabul edilmesini;

— Siyonizmi, ırk ayrımının bir çeşidi olarak tanımlayan BM Genel Asamble'sinin 3379 Sayılı Kararına uygun olarak, Filistin'de ve işgal edilmiş arap topraklarında yaşayan arapların kurbanı oldukları ırk ayrımının teşhir ve mahkûm edilmesini;

— Filistin ve işgal edilmiş arap topraklarında okuyan arap öğrencilerine uygulanan ayrımların, arap kültürüne karşı yapılan saldırıların ve tarihi çarpıtma girişimlerinin teşhir ve mahkûm edilmesini;

— İsrail cezaevlerinde tutuklu bulunan, öğretmen ve öğrencilerin, siyasî ve sendikal militanlarının serbest bırakılması için baskıda bulunulmasını;

— İsrail işgalcileri tarafından Arap topraklarının kolonizasyonuna ve insanların yurtlarından siyasî nedenlerle sürülmelerine, kovulmalarına ve bombalanmalarına son verilmesini;

— Yokluk içinde yaşayan Filistin öğretmenlerine, öğrencilerine ve halkına maddî yardım ve desteğin sağlanması için çalışılmasını;

— Ulusal ve uluslararası planda Filistin öğretmenleri ve halkıy-

la dayanışmanın güçlendirilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmasını, toplantıların, seminer ve tartışmaların, eylem hatalarının organize edilmesini, Filistin halkının davasını tanıtmak ve savunmak amacıyla dokümanların yayınlanmasını, insan haklarına karşı yapılan saldırıların, Filistin ve işgal edilmiş arap topraklarında yaşayan halka karşı uygulanan ırkçı ve kültürel ayrımların teşhir edilmesini;

— Kültür ve eğitim alanında siyonist çevrelerce uygulanan baskı ve saldırı politikasına karşı demokratik ve anti-siyonişt yahudi ve arap güçlerinin giderek yükselen karşı koyma hareketinin desteklenmesini;

— UNESCO ve OIT gibi çeşitli uluslararası kuruluşlar düzeyinde, insan haklarına saygı gösterilmesi, tutukluların serbest bırakılması, ulusal haklara ve Filistin halkının kültürel kişiliğine saygı duyulması doğrultusunda, çaba sarfedilmesi ve aynı konularda, İsrail'i destekleyen hükümetler düzeyinde de çalışmaların yapılmasını;

— 15 Mayıs'ı, Filistin Öğretmenlerinin günü olarak ilân etmeye ulusal planda çeşitli toplantı ve girişimlerle Filistin öğretmenleri Genel Birliği'ne, dayanışma mesajlarının sunulmasını ve her yıl 15 Mayıs gününün, Filistin Öğretmenlerinin günü olarak ilân edilmesini;

— Filistin Öğretmenleri Genel Birliği'ne, uğraşını geliştirmesi ve karşı karşıya olduğu güçlüklerin üstesinden gelmesi için sürekli olarak moral ve maddî yardımın yapılmasını,

— Kardeşçe ilişkilerin kurulması, ve Filistin ve işgal edilmiş arap topraklarındaki arap okulları ile dünyanın çeşitli ülkelerindeki okullar arasında fikir alış-verişinin gerçekleştirilmesini, ders araç ve gereçleri konusunda yardımların organize edilmesini;

— Bu seminerde alınan kararların UNESCO Genel Direktörüne ulaştırılması görevinin Filistin Halkıyla Dayanışma Uluslararası Komitesine verilmesini, ve Filistin Öğretmenleri ve öğrencilerine, ulusal kültürlerine saygı gösterilmesini ve kurbanı oldukları ayrımların ve bölücülüğün ortadan kaldırılması konularında yardım talep edilmesini;

Seminere katılanlar; adalet, barış, ve ilerleme yanlısı tüm dünya güçlerinin, Filistin halkıyla dayanışma amacıyla Uluslararası bir kampanyanın düzenlenmesi, kendi ulusal haklarını tekrar elde etme ve Filistin topraklarında demokratik ve bağımsız bir devlet kurmak üzere vatanlarına dönme doğrultusunda —ki, Ortadoğu'da barışın sağlanması için tek yol budur— verdikleri mücadelelerde, kendilerine yardım edilmesi ve desteklenmesi amacıyla, eylemlerini birleştirmeleri gerektiğine inanmaktadırlar.

FISE GENEL SEKRETERİ :

Filistin Halkının Haklı Mücadelesini Sonuna Kadar Destekliyoruz.

FISE Genel Sekreteri Daniel Retureau'nun Filistin Öğretmenleri ve Halkıyla Uluslararası dayanışma konferansı'nda yaptığı konuşma

Cezayir, 4-5-6 Nisan 1977

Cezayir, 4-5-6 Nisan 1977

Değerli kardeşlerim, değerli arkadaşlar,

Orta-Doğu'da, emperyalizmin, siyonizmin ve bölgedeki gerici güçlerin kurbanı olan yiğit bir halkın dramına, ve bu halka karşı her gün girişilmekte olan tiksinç cinayetlere tanık oluyoruz.

Tüm Filistin halkı meşru ulusal haklarını savunmak ve kendilerini yok etmeyi amaçlayan saldırı ve girişimlere karşı koymak için elde silâh savaşıyor.

TEL-EL-ZAATAR şehitlerini, faşistlerin hayvanca katlettikleri bütün o çocukları, kadınları, erkekleri hatırlayalım. Filistin halkı bir jenosit girişimin kurbanıdır.

Tüm ilerici insanlık, adalet ve barış yanlısı bütün halklar Filistin halkına ve arap kurtuluş hareketine karşı faşistler ve siyonistlerce uygulanan cinayetleri var güçleriyle mahkûm ederler ve bunlara bir son verilmesini isterler.

FİSE daima ilerici güçlerin yanında, emperyalizmin karşısındadır ve halkların bağımsızlık ve kendi karelerini kendilerinin tayin etme haklarına saygı duyar.

Değerli kardeşlerim ve arkadaşlarım,

FAT, FİSE ve Filistin Öğretmenleri Genel Birliğinin çağırısı üzerine, Filistin arap halkının haklı davasına olan desteğinizi göstermek, mücadelelerinde onları desteklemek ve meşru haklarına saygı duyul-

masını istemek üzere Filistin öğretmenleri ve Halkıyla Uluslararası Dayanışma Seminerine geldiniz.

Sorumluluklarımız büyüktür. Filistin halkıyla olan manevî ve maddî dayanışmayı hiç durmadan güçlendirmemiz ve geliştirmemiz, onu daha etkili bir hale getirmemiz ve bu dayanışmaya katılan, öğretmenlerin ve örgütlerin sayısını arttırmak için hiç durmadan çalışmamız gerekiyor.

İşte bu nedenle FİSE, FAT ve Filistin Öğretmenleri Genel Birliği Filistin Öğretmenleriyle Dayanışma Uluslararası Komitesini oluşturdular ve bu seminerin toplanması için bir çağrıda bulundular ki, FTEC'in kardeşce konukseverliği sayesinde Cezayir'de gerçekleşmiş oldu. Seminerimizin tam bir başarısı için göstermiş oldukları işbirliği ve büyük çabalarına coşkunca teşekkür ediyoruz. Uluslararası Dayanışma Komitesi eylemini gelecekte de sürdürmeli ve güçlendirmelidir.

Emperyalistlerin ve faşistlerin cinayetlerine karşı harcanan çabaların yeterli olması, düşmanlarını yenilgiye uğratması ve onlara bir son vermesi için dayanışmayı güncel taleplere kadar ulaştırmak gerekiyor.

Emperyalistler, siyonist liderler ve arap gerici güçleri, İsrail için «Emin sınırlar» yayılmacı ve militarist teorisi gereği, işgal edilmiş toprakları İsrail'e bırakarak, Filistin halkının meşru haklarını hiç dikkate almadan Orta-Doğu'daki durumu düzene koymayı arzuluyorlar.

Lübnan'da, emperyalizmin ve arap gericiliğinin desteklediği ve silahlandırdığı faşistler Filistin direnişine ve Lübnan ilerici ve ulusal güçlerine karşı iç savaşı başlattılar.

Sonuçta Filistin direnişi ve Lübnan ilerici ve ulusal güçleri pekçok can ve mal kaybı verdi. Faşistler, başta ABD olmak üzere emperyalistlerin, İsrail'in ve arap gerici güçlerinin yardım ve desteğini gördüler.

Bugün, İsrail, Filistin direnişini yoketmek girişimi sürdürmek ve arap ülkelerinin ulusal kurtuluş mücadelesine yeni darbeler indirmek amacıyla Güney Lübnanda saldırılarda bulunuyor.

Lübnan'da egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini korumak için ve KAHİRE antlaşmalarının özüne ve sözüne saygı gösterilmesi için varolan sorunların hiçbir dış baskı ve müdahale olmadan Lübnanlıların kendi aralarında ve Lübnanlılarla Filistinliler arasında yapılacak politik tartışmalar sonucu çözülmesi gerektiğine inanıyoruz.

Değerli kardeşlerim ve arkadaşlarım,

Filistin ve işgal edilmiş arap topraklarında siyonist güçler tarafından insan haklarının çiğnenmesini, bastırma hareketlerini, sürgüne göndermeleri, tutuklamaları, toprağın kamulaştırılmasını ve arap topraklarının kolonyalizasyonu FISE mahkum eder.

Kendi ulusal topraklarında demokratik ve bağımsız bir devlet kurma hakkı da dahil olmak üzere Filistin halkının daimi ulusal haklarına saygı duyulmasını istiyoruz. FISE, Filistin halkının tek ve meşru temsilcisi FKÖ'nün mücadelesine tüm desteğini sunar.

FISE, siyonist mihrakların uyguladığı ırk ayrımı güden politikaya, hakların çiğnenmesine, arap topraklarının işgaline ve kolonyalizasyonuna karşı Filistin'de ve işgal edilmiş arap topraklarında çalışan yığınların yükselen direnişini ifade eden tüm demokratik ve anti-siyonist güçleri destekler.

Cezaevlerindeki tüm Filistinli militanların ve vatanseverlerin serbest bırakılmasını, İisrail işgalcilerinin uyguladıkları ırk ayrımı güden zulümlere ve insan haklarının çiğnenmesine bir son verilmesini istiyoruz.

Değerli kardeşlerim ve arkadaşlarım,

Kamplarda yaşayan insanlara, öğretmenlere ve öğrencilere maddî olarak yardım etmek için, Filistin davasına ilişkin haberleri yaymak, geniş olarak bilinmesini ve savunulmasını sağlamak için, Filistin halkına karşı, arap ilerici ve ulusal güçlerinin kurtuluş hareketine karşı, KIBRIS halkı gibi bölgedeki diğer halklara karşı emperyalizmin komplolarını teşhir etmek amacıyla ulusal ve uluslararası eylemler düzenlemek için, Filistin öğretmenleri ve halkıyla tüm dünya öğretmenlerinin dayanışmasını ve her zaman için daha iyi bir şekilde ifade etmek için sizleri somut önlemler almaya çağırıyoruz.

Bölgedeki tüm halkların barış ve güvenlik içerisinde yaşayabilmeleri için ve onların meşru haklarının tanınmasını ve saygı duyulması için FISE hiç durmadan çabalarını sürdürecek ve ortak eylem için yeni güçler kazanmaya çalışacaktır.

Değerli kardeşlerim ve arkadaşlarım,

Arap halklarının ve Filistin halkının haklı mücadelesi ile olan dayanışmamız yoluyla adalet ve barışın yengisine, halkların haklarına saygı duyulmasına, Filistin halkının haklı davasının zaferine etkin bir şekilde katkıda bulunmuş oluruz. .

TÖB-DER GENEL BAŞKANI :

Filistin Halkı Haklı ve Soylu Bir Mücadele Veriyor.

TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin GAZİOĞLU 4-6 Nisan günlerinde Cezayir'de toplanan Uluslararası Öğretmen Seminerinde aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.

Dünya Öğretmen Örgütlerinin Seçkin Temsilcileri!
Sizleri, Türkiye eğitim emekçileri adına dostça selâmlarım!

Dünya Öğretmen Sendikaları Federasyonu (FİSE), Arap Öğretmenler Federasyonu (FAT), Filistin Öğretmenleri Genel Birliği (UGEP), Cezayir Eğitim ve Kültür İşçileri Federasyonu (FTEC)'nun oluşturduğu Hazırlık Komitesinin bu, uluslararası seminere örgütümüzü de çağırması, üyelerimiz tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Örgütüm TÖB-DER, bu seminere katılabilmek için aylar süren mücadele vermiştir. Çünkü benim ülkemde, öğretmenlerin sendika kurma hakları yoktur. Çünkü benim ülkemde, dernek temsilcilerinin bu tür toplantılara katılabilmeleri hükümet iznine bağlıdır.

Dostlar!

Burada temsil ettiğim Türkiye eğitim emekçilerinin demokratik örgütü TÖB-DER, Ortadoğu'nun bir ülkede faaliyet gösteren en büyük öğretmen örgütü olduğu halde, ülkesinin adını, Türkiye adını taşıyamamaktadır. Çünkü, bu adı taşıyabilmek için de hükümet izni gerekmektedir. Hükümet, örgütümüze ülkemizin adını taşıma hakkını tanımamıştır.

Son iki yılda dokuz üyemiz, faili meçhul cinayetlerle öldürülmüştür. Yüzlerce üyemiz yaralanmış, sakatlanmış ya da mesleğinden atılmıştır. Binlerce üyemiz, sürgün edilmiştir. Mahkemelerin üyelerimizin lehine verdiği kararlar uygulanmamıştır. Bugün ülkemde, eğitim, öğretim kurumlarının pek çoğu faşistlerin işgali altındadır. Binlerce de-

mokrat, ilerici, yurtsever genç, okullarına gidememektedir. Öğrenim özgürlüğü, can güvenliği, çalışma güvenliği çok sarsılmış bir durumdadır. Son beş ayda örgütüm TÖB-DER, hükümet emriyle iki defa kapatıldı. Ancak, mahkeme kararıyla yeniden açılarak çalışmalarını sürdürmeye başlayabildi.

Dostlar!

Biz Türkiye öğretmenleri, bu kadar ağır koşullar altında çalıştığımız ve mücadele ettiğimiz halde, Filistin Öğretmenleri ve Halkıyla Dayanışma Seminerine coşku içinde koşarak geldik. Çünkü biz, Filistin öğretmenlerinin ve halkının çok daha ağır koşullar altında savaştığını biliyoruz. Türkiye eğitim emekçileri, 1. Dünya Savaşı sonrasında, emperyalist işgale karşı, silâh elde savaşmış olan anti-emperyalist Türkiye Muallimler Cemiyetinin mirasçılarıdır. Halkımız, bu acı deneyleri yaşadığı için, Filistin Halkının, yurdu uğruna sürdürdüğü kurtuluş savaşını saygı ve sempatiyle karşılamaktadır.

Değerli Meslektaşlar!

Türkiye eğitim emekçileri de, emperyalizme, faşizme, sömürgeciliğe, her türlü gericiliğe karşı mücadele etmektedir. Bu nedenle, entarnasyonal dayanışmanın değerini çok iyi takdir etmekteyiz. Meslektaşlarım, bu seminerde alınacak kararları heyecanla beklemektedir. Olanaklarımız sınırlı da olsa, Filistin öğretmenlerinin ve halkının mücadelesine güç katmaya çalışacağız.

Dostlar!

Bilindiği gibi, emperyalizmin yıllardır gözünü diktiği Ortadoğu, zengin petrol yataklarına sahiptir. Dünyadaki tüm zenginlikleri sömürmek isteyen gerici emperyalist güçler, Arap halkları üzerinde zulüm ve baskı kurmak istemektedir. Son yıllarda, emperyalizmin dünya ilerici güçlerinden yediği darbeler sonucu, sömürü alanları daralmış, bu durum, onun Ortadoğu'daki hegemonyasının pekiştirilmesi ve Arap Halkları üzerindeki zulüm ve soygun politikasını azgınlaştırmasına yolaçmıştır. Ortadoğu, emperyalizmin dünyadaki son tutunma mevziilerinden biridir. Bu nedenle Ortadoğu'da, emperyalizm, siyonizmle ve gerici Arap güçleriyle birlikte savaş kışkırtıcılığı, barış düşmanlığı yapıyor. Irkçılığı körüklüyor.

Filistin Halkının emperyalizmin, siyonizmin ve gerici Arap güçlerinin silâhlı saldırılarıyla yurdundan çıkarıldığı ve Filistin Anayurdunun çok önemli bir bölümünün işgal altında tutulduğu biliniyor. Filistin Halkı, bu işgale karşı son otuz yıldan beri kahramanca direnmekte, ve kurtuluş savaşı vermektedir. Bu haklı ve soylu mücadele, dün-

ya halklarının desteğini ve saygısını kazandı. Tel Zaatar direnişi, uzun yıllar insanlığın hafızasından silinmeyecektir.

Dostlar!

Halkların ulusal ve sosyal kurtuluş savaşlarında, eğitim ve kültürün önemi büyüktür. Çünkü eğitim ve kültür, ulusal ve sınıfsal bilincin gelişiminde etkin bir araçtır. Her halkın kendi dilini, kültürünü, eğitimini özgürce kullanma, geliştirme ve yayma hakkı vardır. Bu hak, en temel insanlık hakkıdır. Ancak, Filistin halkının ve Filistin öğretmenlerinin tüm hakları çiğnenmektedir. Özgürlük, kendi geleceklerini belirleme hakkı, barış ve kültür uğruna verdikleri mücadelede, Filistin öğretmenlerini ve halkını desteklemek, bir insanlık borcudur. Biz Türkiye eğitim emekçileri, kardeş Filistin Halkının ve öğretmenlerinin emperyalizme, siyonizme ve Arap gericiliğine karşı yürüttükleri haklı davada sonuna kadar destekçileri olacağız.

Bu vesileyle, vaktiyle sömürgeciliğe karşı kahramanca bir kurtuluş savaşı yürüten Cezayir Halkına ve bu seminerin ev sahipliğini yapan konuksever Cezayir Eğitim ve Kültür İşçileri Federasyonuna teşekkür ederim.

Yaşasın Filistin Halkının Kurtuluş Mücadelesi !

Yaşasın Dünya halklarının dostluğu ve kardeşliği !

Yaşasın Bağımsızlık, Demokrasi, Barış ve Özgürlük Mücadelesi !

Yaşasın Dünya Öğretmenlerinin Dostluğu ve Dayanışması !

Kahrolsun Emperyalizm, siyonizm, sömürgecilik ve Arap gericiliği!

TARİH ÖĞRETİMİNİN İLKE ve AMAÇLARI

II

Yaşar ÇAĞLAYAN

Öğretim kurumlarımızda tarih biliminin niteliğine uymayan öğretim düzeninin eleştirisi ve tarih öğretiminde hangi ilkelere dönük öğretim programlamasına gidilmesi gerektiğine ilişkin noktaları bundan önceki yazımızda ele almıştık. (*) Bilimsel tarih araştırması sonuçlarının nesnel bir biçimde okul programlarına aktarılmaması halinde eğitimin halk yararına olacağı savının boşta kalacağı düşüncesiyle tarih öğretiminin amaçlarını çizme işini bu yazımızda sürdüreceğiz. Eğitimin demokratikleştirilebilmesinde ilk ele alınacak öğretim dalının tarih olacağı kuşkusuzdur. Bu bakımdan amaç ve hedeflerin açık ve belirginleştirilmesinde zorunluluk vardır. Artık bilgi üretme sürecine girmiş olan ülkemizde öğretilecek tarihin de şimdiye dek yapılandan ayrı olması gerekmektedir.

BAKANLIK PROGRAMLARINDA TARİH ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI

Şimdiye değin M.E.B.nın hazırladığı ders programlarının ön kesimine konan «amaç ve hedefler» tek başlarına düşünülürse çoğu kez güzel, anlamlı ve çarpıcı özellikler taşıyan bölümler olarak görülebilir. Soyut bir nitelik gösteren bu bölümlerde anayasal doğrultu izlenmektedir. Bu genel yargı tarih dersi programları için de geçerlidir. Şimdi bırakılmış olan Atatürk Dönemi «Tarih Tezi» çerçevesindeki programlamaları konu etmesek bile uzun yıllar Ortaokul Müfredat Programları'ndaki amaçlar, Dokuzuncu Şûra sonunda 1974'te çizilen fakat uygulanmayan «Tarih Öğretiminin Amaçları ve Kazandıracağı Davranışlar» demokratik bir nitelik taşımakta, anlamlı yargılar içermektedir. Nedense ders konularının seçimi ve düzenlenmesiyle bu amaçlar arasında gerekli bağ düşünülemediği gibi, kabul edi-

len giderek yıllarca okutulan ders kitaplarının bu amaçları gerçekleştirmekte ne denli bir araç oldukları da yeterince denetlenmemiştir. Bu nedenle ilgili ya da ilgisiz çoğu kişinin öğretim düzenini eleştirisinde tarih öğretimine yönelttikleri suçlamalar önemli yer tutmuştur. Bu suçlamaların amaçlardan çok öğretilen konulara dönük olduğu görülmektedir. Olayların tarihlerini, savaş öykülerini ve birtakım kişilerin yaşamlarını bellemenin anlamsızlığına, okula giden herkes, eleştiri yöneltmiştir. Gerçekten de amaç-araç tutarsızlığının en belirgin örneklemesini tarih öğretiminde yapma olanağı vardır. Bir takım soyut hedefler kendi başlarına doğru çizilse bile eğer bu hedeflere ulaşmak için seçilen konular ve bu konuların eğit-bilim kural ve teknikleri açısından işlenmeleri doğru yapılmazsa aldatıcı bir görüntüden başka bir sonuç elde edilemez. Bu bakımdan amaçların somutlaştırılması yanında konuların uygun seçilmesi gereği de vardır.

Eğitim düzenine, bu arada tarih öğretimine yöneltilen eleştirileri karşılamak üzere 1973'te çıkarılan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na koşut olarak düzenlenen Dokuzuncu Milli Eğitim Şûrasında tarih öğretimi de konu edilmiştir. Sözü edilen kanun ve Şûra kararlarının yetersizliği üzerinde şimdilik durmak gereksiz. Şûra kararlarının 10. maddesinde tarih öğretiminin amaçları kararlaştırılmış, buna dayalı olarak da Talim ve Terbiye Kurulu liselerdeki «Tarih Öğretiminin Amaçları ve Kazandıracağı Davranışlar»ı ders konularıyla birlikte 20 Aralık 1974'te onaylayarak 27 Ocak 1975 tarihli Tebliğler Dergisi'nde yayınlamıştır. İlk kez uygarlık ve kültür tarihi konularına ağırlık verilen bu programın birçok eksik noktaları olmasına karşın bir bakışta çalışma ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Temel eksiklik ise «bilimsel tarih» anlayışının amaç ve davranışlar bölümüne yansımaması olarak görülmektedir. 1974 tarihli bu programın uygulamada nasıl bir sonuç verebileceği ise anlaşılamamıştır. Çünkü bu programa dönük ders kitaplarının yazılarak kademeli bir biçimde liselerde uygulanması M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla ilan edilmesine ve yarışma yoluyla ders kitabı yazdırılacağının duyurulmasına karşın MC. döneminde yepyeni bir durum ortaya çıkmıştır.

Kamuoyunun ayrıntılı biçimde bildiği gibi MC. döneminde önce toplum ve kültür konularını içeren derslere ilişkin kitaplar «ısmarlama» yoluyla yazdırılmıştır. Bu kitaplar arasında lise tarih kitaplarının da önce yazdırıldığını sonrada 27 Eylül 1976 tarih ve 1900 sayılı Tebliğler Dergisi'nde müfredat programlarının ders kitaplarındaki konulara koşut olarak duyurulduğunu görmekteyiz. Duyurulduğunu dememizin anlamı ise açıktır. Bu programlar Bakanlığın ilgili makamı olan Talim ve Terbiye Kurulu'nun onayını taşımamaktadır. Bu onaysız

programın ilk bölümünde de diğer programlarda olduğu gibi «Tarih Öğretiminin Amaçları» yer almaktadır. 1976 programının amaçları, 1974 programından birtakım ara tümceler ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabıyla ilgili bir maddenin tümden çıkarılmasıyla oluşturulmuştur. İki program arasındaki ayrılıklar ile çıkarılan kesimlerin güzel bir karşılaştırması Türk Dil Kurumunca yayınlanan Ismarlama Ders Kitapları Üzerine Rapor (Ankara, 1976) adlı kitapta ve TÖB-DER'in bu kitaplar için Danıştayda açtığı dava dilekçelerinin gerekçelerinde yapıldığından burada ayrıca sözkonusu edilmiyecektir. Çıkarılan bölümlere bakıldığında:

a. Öğrencilerin eleştirisel düşünce kazanma, araştırma ve yargılama yetenekleri edinerek kişiliklerini geliştirmeye dönük,

b. İnsancıl bir dünya görüşü kazanmalarını isteyen,

c. Atatürk'ün Gençliğe Hitabı çerçevesinde «milliyetçilik» anlayışının işlenmesine gerek görülmediği anlaşılmaktadır.

Öte yandan bu son programın Açıklamalar başlığı altında tarih derslerinin temel özellikleri de vurgulanmıştır. Lise birinci sınıflar için hazırlanan kitabın birinci bölümünü yansıtan bu açıklamaların 2. maddesine bakıldığında tarih bilimine nasıl bir anlam verildiği açıkça anlaşılır:

«Tarih ilmi, sebep-sonuç münasebetleri içinde, tarihî olay diye isimlendirilen beşerî hadiseleri inceler. Tarihî olayların herhangi bir beşerî olaydan farkı, tesirinin, mekân bakımından yaygınlığı yanında, uzun zaman hissedilmesidir. Tarihî olayların sebepleri, şimdiye kadar türlü şekillerde yorumlanmaya çalışılmıştır. Fakat değişmez bir gerçek vardır ki, o da tarihî olayı ortaya koyanın insan veya insanlar olduğu ve insanın da en başta gelen vasfının akıl, fikir, muhakeme, idrak gibi melekelere sahip bulunduğudur. Yani insan önce düşünür sonra yapar. Düşünce işten önce gelir. Diğer bir deyişle, tarihî olayların temelinde maddî faktörler değil manevî değerler yatar. Tarihte yüzlerce örneğini gördüğümüz hürriyet mücadeleleri, istiklal ve din savaşları bunun delilleridir. Kültürlerin doğuşu ve yaşayışında bu manevî ihtiyaçların tatmini isteği büyük rol oynamıştır.» (1900 sayılı Tebliğler Dergisi). Önceki bölümde tarih biliminin nitelikleri üzerinde durulduğu için yeniden bu alıntıdaki düşünceyi eleştirme gereği yoktur. Ancak hemen belirtilmesinde yarar var: Böyle bir tarih anlayışı ile yola çıkılınca ne öğretimin amaçları, ne konular ne de ders kitapları çağımızın anlaşılmasına yardım edecek öğretimi gerçekleştiremez. Materyalist tarih anlayışının yadsınmasına yardım edecek öğretimi gerçekleştiremez. Materyalist tarih anlayışının yadsın-

masına gidilirken bilimdışılığına düşülmesinin kaçınılmazlığı da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Bakanlığın 1974 programında «Müslümanlıktan önceki ve sonraki Türk kültür ve uygarlığına» ağırlık verildiğini, 1976 programında ise «Tarih derslerinde temel, Türk Tarihi olacaktır» düşüncesinin amaçların çizimini etkilediğini görmekteyiz. Her iki görüşün de tarih derslerine yönelik bir eleştiriden kaynaklandığını sanmaktayız. «Başkalarının tarihinden bize ne, kendi tarihimizi okullarda öğretmek yeterlidir» biçiminde özetlenebilecek olan bu eleştirinin yöneltildiği iki ana konu Eski Yunan tarihi ile Fransız burjuva devriminin ayrıntılarının öğretilmesidir. Eğer tarih öğretiminin hedefleri bilimsel tarih anlayışını içeren bir biçimde çizilebilirse bu karşı çıkışların temelsizliği de kendiliğinden anlaşılabilir. Özellikle bugünkü Yunanistanla olan ilişkilerimize bakarak yurdumuzdan kaynaklanan Antik uygarlığın öğrenilmesinin sınırlandırılmasıyla ortaya çıkan komiklik üzerinde düşünülmesi gereken ciddî bir sorundur. Antik uygarlık kimsenin malı değildir. Bu uygarlığın ortaya koyduğu değer yargılarını aydın kişinin tanıması, bilmesi «tarih bilinci»ni geliştirmesi açısından gereklidir. Kendi tarihimizin gelişim sürecini bilimsel verilere uygun bir biçimde öncelikle öğretmek gereğini duymak denli doğal birşey olamaz. Ancak bu iş yapılırken insanlığın uygarlık gelişimini de yadsıma bağnazlığına düşülemez. Bu bakımdan tarih öğretiminin amaçlarının genel çizgileriyle belirlenmesinde kazandırılacak değerlerin sınırlarını doğru çizmek gerekmektedir.

GENEL OLARAK TARİH ÖĞRETİMİNDEN BEKLENENLER

Burada sözkonusu edilen hedeflere ulaşmakta seçilecek öğretim konularının herbirinin ayrı ayrı amaçlarının saptanması işini bir yana bırakırsak tarih öğretiminden beklenenleri dört önemli noktada toplama olanağı bulabiliriz.

1. Tarih bilinci/sosyal-kültürel değişim sürecini kavrama

Öğretimde elde edilen bilgilerin anahtarı «tarih bilinci»dir. Tarih öğretimi hayata geçirilememiş bir takım bilgilerin ezberlenmesiyle tarih bilinci sağlamada bir araç olamaz. Toplumun değişim sürecini kavratmaya dönük bir öğretimin önünde bir çok engel vardır. Bunların başında da iktidarı ele geçirmiş olan tutucu güçlerin davranışları gelmektedir.

İktidar güçleri kurulu düzenlerini sürdürebilmek için ellerinden gelen her yolu denemeleri aslında doğaldır. Bu bakımdan da tarih öğ-

retimini bilimsel çizgiye getirmeyerek toplumların gelişim süreçlerini gözden kaçırmak istemelerine şaşmamak gerek. Yetişen kuşakları koşullandırabilmek için değişimi anlama yerine tarihsel olayları donmuş, birbirlerinden bağımsız öğretme yolunu tutarlar. Böylece düzenin erdemlerini ortaya koyarak bu düzenle bütünleşildiğinde elde edilecek bireysel kazançları vurgulamak isterler. Siyasal güç sahipleri hemen tüm ülkelerde «hikâyeci ya da pragmatik» tarih anlayışlarının karması bir yolla tarih öğretimine yön vermeyi amaç edinmişlerdir. Yetişen kuşakları koşullandırdıkları ölçüde de başarı kazanmışlardır. Sözgelimi Almanya'da 1929 da nesnel bir görüşle hazırlanan tarih ders kitabı 1930'da Nasyonal Sosyalist bakanların da yer aldığı «sağcı» iktidarca hemen öğretimden kaldırılıp yasaklanmıştır. 1933'ten sonra uygulanan tarih programını ise anımsatmaya gerek bile yok.

Demokratik işlerliği olan toplumlarda tarih bilinci kazandırılması işi bir takım koşullandırmalara karşıt bir çabayı gerektirir. Hiçbir toplum birdenbire, kişilerin ya da rastlantıların etkileriyle bugünkü durumuna ulaşmamıştır. İlkel toplumdan bu yana bir gelişim süreci geçirmiştir. Hangi dünya görüşünde olursa olsun bilimsel olarak saptanan toplumun gelişim aşamalarını yadsıyamayan günümüz aydını tarih öğretiminde dürüstçe bu aşamaları öğretmek zorundadır. Böylece birey toplumun değişim aşamalarını, değişimin yönünü tarihsel kanıtlarıyla öğrenince doğa ve toplumla ilgili diğer bilgilerin gerçekliğini de benimsemiş olacaktır. Giderek doğanın ve toplumun insanlık yararına değiştirilmesi işine katılma gereğini duyacaktır. Tarih öğretimi bu bilinci verecek araçların başında gelmektedir. Ulusal ya da insanlık tarihinin konuları öğrencide böyle bir tarih bilinci uyandıracak biçimde seçilmeli ve öğretilmelidir.

2. Ulusal tarih bilgisi edinme

Her ulusun geçmişinde siyasal, sosyal ve ekonomik bir çok olay vardır. Bu olaylar tek başlarına bir anlam taşımazlar. Eğer tarihsel olaylar arasında anlamlı, bilimsel bir bağ kurulursa geçmiş tanınmış olur. Hiçbir ulus kendi gelişim sürecini yetişen kuşaklara tanıtmamazlık edemez. Bugüne nasıl varıldığını, bugünkü sorunların çözüm yollarını tarihe bakmadan çözmek olanaksızdır. Okullarda ulusal tarihin öğretilmesi gereği açıktır. Ancak nasıl bir ulusal tarih öğretilmelidir? Devletler arasındaki ilişkilere göre tarihsel gerçekler derslere ne biçimde yansıtılmalıdır? Belki de UNESCO ve Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun tarih kitaplarının geliştirilmesiyle ilgili toplantılarının gündeminde en önemli soru olarak karşımıza çıkan bu sorunu bu yazının planı dışında daha geniş tartışma gereği vardır. Tarih öğreti-

minden beklenenler açısından sorunumuza yaklaşırsak somut birtakım sonuçlara varabiliriz.

Tarihsel gerçekleri gizlemek ya da saptırmakla ulusal tarihin öğretilemeyeceği öncelikle kabul edilmelidir. Tarihte yaşanan yengi ile yenilgi arasında bugünü anlamak bakımından bir ayırım yoktur. Üstelik tarih yalnızca siyasal olayların sıralanması biçiminde ele alınamayacak denli saygın uğraştır. Toplumların gelişim aşamalarında karşılaştıkları sorunların zamanlaması bakımından toplumlar arası ilişkilerdeki çatışmaları, savaşları gerçek ekonomik gelişim sürecine dayalı olarak aktarmakla ulusal tarih öğretimi gerçek rayına oturtulmuş olur. Bu genel yargılar açısından kendi tarihimize baktığımız zaman dikkat edilecek noktalar kendiliğinden belirir:

a. Türkiye Cumhuriyeti Ulusal Bağımsızlık savaşına dayalı olarak kurulmuştur. 20. yy.ın ulusal bağımsızlık savaşlarına koşut olarak tarihimizi ele almak zorundayız.

b. Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir yönetimi seçmiştir. Ulusal tarihimiz demokrasi savaşımlarına koşut ele alındığında anlam kazanır.

c. Ekonomik ve siyasal anlamda bağımsızlık kavgası vermiş olan halkımızın tarihi bu yönüyle öğretilmelidir.

d. Atlı göçebe kültürden, teokratik islam kültürüne, oradan da ulusal bir devlet anlayışına ulaşan halkımızın tarihsel gelişimi doğru çizilmelidir.

e. Ulusal birlik anlayışı yukardan, bürokratik tanımlamalarla değil, halkımızın gerçek katkısıyla oluşan değerdir. Bu anlayışın tarihsel kökeni vurgulanmalıdır.

f. Çağ açıp, çağ kapayan soyut, hamasi değerlendirmeler yerine tarihimizin gerçek gelişim sürecine dikkat edilmelidir. Sözgelimi Fatih, Bizans imparatorluğunu yıktığı kadar Osmanlı toprak düzeninde de yenilik yaratmıştır. Neden bu ikinci yönün toplumsal gelişimimizde etkinliğini sürdüremediğini vurgulamak gerekir. Buna benzer değerlendirmelere emperyalizm karşısında da yer verilmelidir.

g. Tarihsel gelişimimizi Tanzimat kafalı aydınların küçümsemeleri ya da buna tepki olarak beliren büyüklük komplekslerinden arındırma zorunluluğu vardır.

Tarih öğretiminde ulusal tarih bilgisi bilimsel sonuçları yadsımadan ülkenin gerçek değerlerinin yetişecek kuşaklara aktarılması biçimine kavuşturulduğu zaman barış toplumunu oluşturma olanakları

elde edilmiş olur. Demokratik yapıdaki toplumların bunu gerçekleştirmeleri ise kaçınılmazdır.

3. İnsanlık tarihi bilgisi edinme

İnsanoğlunun toplumsal yaşantısını tanıdığımız günden bu yana geçirdiği aşamalar zaman zaman değişik bölgelerde odaklaşmaktadır. Sözgelimi Akdeniz kültür çevresi Eskiçağlar için ne denli önemliyse çağımız uygarlığının oluşmasında burjuva sınıfının Avrupa'da gerçekleştirdikleri de daha sonraki dönemler için önem taşımaktadır. Aslında insanlığın tarihi ayrı ayrı ulusların tarihlerini birbirlerine ekleme anlamı taşımamaktadır. İlkel toplumdan günümüze değin insanlığın geçirdiği aşamaları gözler önüne serecek biçimde bir uygarlık tarihi öğretilmesi amaçtır. Böylece elde edilen tarih bilgisi uygarlığın geliştirilmesindeki sorumlulukların kavranmasını da içermiş olacaktır.

İnsanlığın gelişim sürecini öğretmekle çağdaş uygarlığı anlama ve kavrama, uygarlık değerlerini tanıma ve severek koruma gücü elde edilmiş olacaktır. Dünya ulusları arasında kendi ulusunun yerini anlayan bireyin kişiliğinin en önemli yanı geliştirilmiş olur.

Genel bir dünya tarihi bilgisi edinilirken ne tarihteki düşmanlıklar ne de dostluklar bilim dışı zorlamalarla abartılamaz. Olanlar olduğu gibi aktarılır. Her ulusun önemli tarihsel gelişimini konu etmenin ise hiç de gereği olmadığı açıktır. Eğer bir ulusun gerçekleştirdiği gelişim dünya tarihinin önemli bir aşamasını karşılıyorsa o zaman gereken genişlikte üzerine eğilinmelidir.

4. Tarihsel düşünme yeteneği kazanma

Tarih öğretiminden beklenen en önemli kazanç kuşkusuz bireylerin kişilik kazanmalarıyla ilgilidir. Bilimsel tarih anlayışına uygun öğretim gerçekleştirildiğinde kişiler bir çok değer kazanır.

a. Bilimsel düşünce gücü kazanarak kendine güvenlerini geliştirirler. Çünkü tarih bilimi diğer bilim dallarından daha çok bilimsel düşünce edinilmesine yardımcı olur.

b. Sosyal ve siyasal olayları ekonomik ilişkileri içinde yorumlama gücü kazanırlar. Böylece siyasal bilinç elde eden kişiler olaylar karşısında demokratik giderek devrimci tavır alırlar.

c. Çağından, insanlığından sorumluluk duyan aydın kişilerin yetiştirilmesinde tarih öğretiminin önemli bir katkısı vardır. Gerçek

aydın sorumluluğu taşımayanların medeni cesaret sahibi olmaları olanaksızdır.

d. Bireysel çıkarlarla davranma yerine toplumsal davranış biçimi edinilmesinde tarih öğretiminin işlevini unutmamak gerekir.

Ayrıntılarına inmeden eleştirisel düşünce, araştırma, yargılama ve yorumlama yeteneği kazanan bireylerin yetiştirilmesi tarih öğretiminin amaçlarının başında gelir denebilir.

Genel çizgileriyle belirlenen bu hedeflere ulaşmak için ders konularının sınırları iyi saptanmalıdır. Her ders konusunun ise bu amaçlarla uyumu ve ne denli sözü geçen amaçları gerçekleştirmeye dönük olduğu da ayrıca vurgulanmalıdır.

(*) Yeni Toplum, (Şubat 1977)

Medrese ve Divan Edebiyatını Neden Okutturuyorlar?

Hikmet ALTINKAYNAK

Çıkışıyla birlikte tartışmalara yol açan MC'nin hazırlattığı ders kitaplarından biri de liselerin I. sınıfında okutulan Edebiyat'tır. Yazarı gerici eğitimi, Osmanlı edebiyatını savunmakla ün yapan Mehmet Kaplan'dır.

Türk Dil Kurumu'nca yayınlanan **Ismarlama Ders Kitapları Üzerine Rapor**'unda da belirtildiği gibi, bu kitapta yer alan metinlerin yüzde 35'i «islamcı görüşleri» içermektedir. Günümüz edebiyatına, halk edebiyatına değil de çağlar öncesinin medrese edebiyatına, divan edebiyatına ağırlık verilmiştir... Osmanlı egemen sınıfının yüzyıllar boyunca Türk halkını sömürme aracı olarak kullandığı Osmanlıca'yla yazılmıştır.

Hemen söyleyelim ki bu kitap ders kitabı niteliklerinden yoksundur. Bilimsel/nesnel bir tutumla, görüşle yazılmamıştır. «Çağdışı, devrim düşmanı» bir «propaganda» aracı durumundadır. Öğrencilerden aydınlara kadar büyük bir halk çoğunluğu bu kanıyı taşımaktadırlar. MC'den başka herkes kitabın liselerde okutulmasını istememekte, en azından da yöneticileri kınamakta, suçlamaktadırlar.

Tüm bunlar bir yana özellikle medrese ve divan edebiyatı okutturmakta baskı yapan MC'nin, ya da böyle bir anlayışa öncelik tanıyan, ağırlık veren yazarının amacı nedir? Bu edebiyatın kökenleri nereye dayanmaktadır, kısaca değinmek isteriz.

MEDRESE EDEBİYATI

Bilineceği gibi Türk edebiyatının çeşitli dönemlerinde dinsel nitelik taşıyan edebiyat ürünleri, çoğunlukla şiirler yazılmıştır. Bunu yadsımıyoruz. Ama bu ürünler toplumlarında geçerli olan sosyo-ekonomik ve siyasal yapı sonucu ortaya çıkmıştır. Zamanına göre önem-

li sayılmış, sosyal sınıfların nitelik ve nicelik değiştirmesiyle de tarih sahnesinden silinmişlerdir. Bu nedenle ürünleri günümüz edebiyat anlayışı içinde fosil olmaktan öteye gitmemektedir. İçerdiği konular/düşünceler, estetik yapı günümüzde önemini yitirmiştir. Şiirleri (hece, ya da aruz) belli kalıplara uydurulmuş, birbirinin benzeri çoğaltmalardır. Özgün bir yapıdan, bir sanat ürünü olmaktan çoğu uzaktır. Edebiyat bunlarla sevdirilemez. İşte bu soy ürünlerle kitap tıka basa doldurulmuştur. Üstelik de metinler (lâyık bir ülkede) okuyanı «islamcı görüşlere» koşullandıracak biçimde seçilmiştir.

M. Kaplan'a göre tüm halk şairleri yalnızca dinsel konularda şiir yazmış, söylemişlerdir. Oysa bu şiirlerden günümüze gelenler, bir değer taşıyanlar varsa, —kuşkusuz ki vardır ve oldukça çoktur—, bunların geliş nedeni yaşanırlığı dinselliklerinden değil, «halk»tan söz ettiklerindendir. Toplumsal konulara değindiklerindendir. Yaşadıkları toplumun insanlarının acılarını, isyanlarını, özlemlerini, vb. yansıttıklarındandır. Mehmet Kaplan bunu anmamakta, yönelttiği sorularla da bunu kanıtlamaktadır. Konuyla ilgisi olması bakımından bir sorusunu almak isteriz.

M. Kaplan, Yunus Emre'nin de çoğu sosyal konuları yansıtan şiirlerini görmezlikten gelerek, onu bir «İslam Birliği» şairi yapmış ve verdiği bilgilerin sonuna şöyle bir soru koymuştur: «Yunus Emre bu beyitlerde hangi fikirleri telkin ediyor? Yunus Emre'ye göre gerçek müslümanlığın esası nedir?»

ÇAĞDAŞ MOLLA KASIM

P. N. Boratav ile H. V. Fıratlı'nın ortak imzasını taşıyan Halk Şiiri Antolojisi'nden (1943) şöyle bir öyküyü —sadeleştirerek— aktarmak gerekiyor:

«Yunus Emre üç bin şiir yazmış. Bir dergide toplanan bu şiirler Molla Kasım adlı bir hocanın eline geçmiş. Molla Kasım, su kenarına oturup şiirleri okumağa başlamış. Dine uygun düşmeyenlerden binini yakmış, binini de suya atmış. İki bin birinci şiirdeki şu: **Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme/Seni sigaya çeken bir Molla Kasım gelir.** dizesini okuyunca Yunus'un geleceği gördüğüne inanmış. Yazık ki elde de bin şiir kalmış.»

Edebiyat kitabının yazarı Mehmet Kaplan da sanki bir Molla Kasım'mışçasına suyun başına oturmuş, Türk edebiyatını eline alarak insanı, barışı, kardeşliği, emeği, demokrasiyi, özgürlüğü savunan tüm ürünleri atmış, kitabına medrese ve saray edebiyatını doldurmuştur.

DİVAN EDEBİYATI

Mehmet Kaplan halk edebiyatını bir tekke edebiyatı biçimine dönüştürürken bir yandan da günümüz edebiyatına yer vermeyerek, kitabını divan edebiyatı haline getirmiştir. Çünkü günümüz edebiyatına yukarda sözünü ettiğimiz temaları işleyen şairler, yazarlar egemendir. Halk edebiyatı, nasıl ki egemen sınıflara başkaldıran bir edebiyat olmuşsa, günümüz edebiyatı da aynı anlayışın izindedir. Gelgelelim divan edebiyatı halksız, bir kapıkulu, dalkavuk edebiyatıdır. İnsan haklarıyla, toplumla ilgisi ancak padişaha övgü çerçevesinde yer alır. Bundan söz etmek ise, gerici siyasal iktidarların işine yarar. Yani divan edebiyatının konusu da şairi de halkı, öğrenciyi uyutacak niteliktedir!

Bu konuda da Abdülbaki Gölpınarlı'ya sözü bırakalım: «...Şarap, meyhane, bozahane, rakkas ve rakkase. Helva sohbetleri, Çırağan safaları, Hüseyni Baykara meclisleri. Hafız cemiyetleri, hatimle teravi, kandiller, mahyalar, şehrayinler, iftarlar, diş kiraları. Babı fetvalar, yeniçeriler, sipahiler, bozgunlar, medrese ve tekke zıddıyeti, evliyalar ve şeyhler. Kadınlık eden gençler, erkekçe birbirini seven kadınlar, esrar ve afyon. Bakımsızlık, yolsuzluk, sefalet, isyan, açlık ve tıkabasa yeyip içmek. Bu tezatlar âleminde, bu tezatlardan meydana gelen bozuk düzen cemiyette şair, yalnız gününü gün eden, gidene ağlamayan, gelene gülen, sefaleti görmiyen, saadeti gaye bilen; hatta bir şeyhe mürit olup her yıl kendi ölümüne tarih düşüren ve yıl geçince eskisini yırtıp yenisini düzen, ölümünden sonra bile halkı aldatmağa, kendisini erenlerden göstermeğe çalışan bir zavallı.

İşte divan edebiyatının hüküm sürdüğü devir ve işte bu edebiyatı temsil eden şair!»

Bu kısa değerlendirmeden de anlaşılacağı gibi MC, yazarı M. Kaplan aracılığıyla «çağdışı, gerici, devrim düşmanı» ideolojisinin (!) propagandasını yapmak, yurt sorunlarıyla, ülkesinin gerçekleriyle ilgilenmeyen kuşaklar yetiştirmek için medrese ve divan edebiyatını okutturmak istemektedir.

Kitapta, Gorki'nin deyimiyle «güzelliğin ve dehanın ilk sanatçıları, dünya kültürünün gerçek yaratıcısı halk», onun edebiyatı bu yüzden yoktur. Halkın, işçi sınıfının sınıfsal çıkarlarını dile getiren günümüz edebiyatı bu yüzden kitaba alınmamıştır. Ama onu uyutmak isteyen burjuvazinin propaganda ürünleri vardır.

İşte medrese ve divan edebiyatı okutturmak istemelerinin nedeni!..

EDEBİYAT MEKTUPLARI

ANTON CHECHOV'A

17 Ocak 1900
Nizhni-Novgorod

Mutlu Yıllar!

Her zamanki gibi, saçma bir biçimde yaşıyorum, sinirlerim de korkunç gergin. Daha önce hastalanmazsam mart sonuna doğru, ya da nisanda Yalta'ya geleceğim. İçimde daha değişik bir biçimde, daha canlı, daha önemli, daha hızlı yaşama dürtüsü var. Geçenlerde «Vanya Dayı»nın bir gösterisine gittim. Yorum nefisti. (Tiyatro eleştirmeni değilim, onun için beğendiğim oyunun yorumu herzaman güzel gelir bana.) Ama senin «Dayın» yeteneksiz oyuncuları bile güzel oynatacak güçte. Bu bir gerçek. Kötü yorumun yıpratamayacağı oyunlar da vardır, iyi yorumun yıprattığı oyunlar da. Bir süre önce Maly Tiyatrosu'nda Tolstoy'un «Karanlığın Gücü»nü görmüştüm. Önceleri bu oyunu her görüşümde gülerdim, hatta biraz sevmiştim de, ama şimdi çirkin ve kaba buluyorum. Artık hiç seyretmeyeceğim bu oyunu, tüm kaba ve saçma yönlerini acımadan ortaya koyan güzel yorum yüzünden. Müzik için de geçerli bu: berbat bir parça, bir virtüozun çalışında olduğundan da iğrenç görünürken, Ernst'in «Ağıt»ını yeteneksiz bir viyolonist bile oldukça iyi çalabilir.

Senin «Leydi»ni yeni okudum. (Köpekli Leydi). Ne yaptığının farkında mısın? Gerçekçiliği katlediyorsun. Pek yakında tümüyle öldüreceksin. Gerçekten!.. Bu biçim kendi kendini saf dışı etti. Senden sonra kimse bu yolu izleyemeyecek, çünkü kimse bu denli basit şeyleri senin gibi basit bir biçimde yazamaz. Senin en kısa hikâyenden sonra herşey kaba, sefilce hantal, daha da kötüsü, basitlikten uzak, sözün kısası gerçek-dışı görünüyor. Buna kuşku yok. (Moskova'da seni çok iyi taklit eden bir öğrenci var, Georgy Chulkov- zeki bir çocuk-) İşte bunun için gerçekçilikten uzaklaşıyorsun diyorum. Bu

biçimin yokolmasının tam zamanıydı, çok seviniyorum buna. Canı cehenneme!

Gerçekten, kahramanca olanın gerektiği zaman geldi: tüm insanlar heyecana, canlılığa, yaşamamızdan değişik, daha iyi, daha güzel, daha yüce şeylere aç. Günümüz edebiyatının yaşamı süslemeye başlaması zorunlu. Bu yapılırsa yaşam güzelleşecek, yani insanlar daha zengin, daha dinç bir yaşam sürecekler. Onları bugün oldukları gibi gör, duygusuz, camlaşmış, ölü gözlerle.

Kısa hikâyelerinle çok önemli bir iş yapıyorsun, şeytan götüresi, tekdüze, cansıkıcı, yarı-ölû bir yaşama karşı insanlarda tiksinti uyandırıyorsun! Senin «Leydi» beni öyle etkiledi ki, karıma ihanet etmek, acı çekmek, küfretmek, hep bu türden şeyler yapmak istedim. Ama karıma sadık kaldım çünkü çevremde uygun bir leydi yoktu, ama yine onunla ve kardeşinin yakın bir arkadaşım olan kocasıyla korkunç bir kavga ettik. Sanırım hikâyenden bu tür sonuçlar beklemiyordun. Seni temin ederim, böyle etkilenen yalnız ben değilim. Hikâyelerin yaşamın tüm parfümleriyle dolu nefis kristal şişeler gibi; duyarlı bir burun herzaman, çok önemli, gerekli ve «koku şişelerinin» herbirinde bulunan, «gerçek olanın» ince, keskin, sağlıklı kokusunu ayırdedebilir. Bu konuyu burada kapatalım, yoksa iltifat ettiğimi düşünmeye başlayacaksın.

Benim seçme hikâyelerimden bir derleme yayınlama düşüncen çok parlak, onları düzenleyeceğim ama «Yoldaş»ın iyi bir hikâye olduğu konusundaki görüşüne katılmıyorum. Öyle bir konuda öyle mi yazılmalıydı? Neyse, say bakalım istenilen düzeyde olan hikâyeleri. «Stepte», «İzerghil», «Salda», «Yoldaş», sonra? «Chelcash?» Peki. «Malva».

Bana karşı meraklı bir tutumun var, meraklı da değil, hiçbir şeye benzetemediğim bir tutum. Daha doğrusu sorun senin bana karşı değil, benim sana karşı tutumum. Mektupların bende çok garip bir izlenim uyandırıyor-yalnız sinirlerimin bozuk olduğu şu dönemde değil, herzaman. Senin mektuplarını sadece seviyorum, ne eksik ne fazla. Bu çocukça gevezeliklerim için beni bağışla, sana ne zaman yazsam bu dünyanın berbatlığında seni daha mutlu, neşeli daha rahat kılacak şeyler söylemek istiyorum. Sredin'den haberlerin için teşekkürler. O da şeytan gibi çok şirin bir çocuk, yalnız Timkovsky'den niçin o kadar hoşlandığını bir türlü anlayamıyorum. İşte sorun bu. Selâmımı söyle, Sredin'e tabii.

Yabancı isimli bir aktrisle yakında evleneceğinden sözediliyor. (Olga Knipper-yayımcı). Ben inanmıyorum ama doğruysa çok sevineceğim. Evli olmak iyi birşey, kadın odundan ya da radikal değilse.

Ama evliliğin en iyi yanı çocuklar. Benim küçük oğlan oyun torbası, baharda getirdiğim zaman göreceksin, zeki kerata. Yalnız ağzı bozuk, herkese karşı da kullanıyor. Bu huyundan vazgeçiremedim. İki yaşında bir yumurcağın annesine olanca sesiyle «git başımdan, Allahsız!» diye bağırmasını duymak çok komik ama oldukça da üzücü. Dahası, sözcüğü üzerine basa basa söylüyor: «Al-lah-sız!»

Herşey bu kadar olmalı. Benim «Foma» (Foma Gordeyev romanı-yayımcı) daha bitmedi. Almanların hakkındaki övgülerini okudun mu? Geçenlerde St. Petersburg'dan biri «Dayı»nın «Martı»ndan daha iyi olduğunu yazmış. Öyle olabilir ama söylemesi çok güç.

Bana mutlaka yaz.

A. Peshkov

LEV TOLSTOI'A

14 veya 15 Şubat (26 veya 27) 1900
Nizhni - Novgorod

Teşekkürler Lev Nikolayevich, portren ve hakkımdaki ince ve övücü sözlerin için. Kitaplarımdan daha iyi olup olmadığımı bilmiyorum ama her yazarın yazdığından daha iyi, daha yüksek olması gerektiğini biliyorum. Hem sonra nedir kitap? En büyük kitap bile sözcüklerin ölü, karanlık bir bölgesi, gerçeğin bir ipucudur. Ama insan yaşayan Tanrının sergisidir. Tanrıyı kusursuzluk, gerçeklik ve adalete varmak için yılmadan uğraşmak olarak anlıyorum. İşte bunun için kötü bir insan bile iyi bir kitaptan daha iyidir. Sen de öyle düşünmüyor musun?

Şuna yürekten inanıyorum ki yeryüzünde insandan daha üstün bir varlık yoktur. Hatta —Democritus'un sözünü kendi vargılarıma uydurmak için ters çevirerek— diyebilirim ki, yalnız insan gerçekten vardır, geri kalan herşey sadece düşüncedir. Ben herzaman insana taptım, herzaman da insana tapacağım. Yalnız bunu tam olarak açıklamakta yetersiz kalıyorum.

Seni tekrar görmek isterdim, hemen şimdi göremediğim için çok üzgünüm. Öksürüğüm daha kötü, başım ağrıyor ama bütün hızımla çalışıyor - hilekârlıkta çok zeki olan-sevmediğim tip - insanlar hakkında bir kitap yazıyorum. Kanımca insanlığın en aşağılık türü bun-

---

Lev Tolstoi, 9 Şubat 1900'de Gorky'ye şöyle yazmıştı: «Yazıların hoşuma gitti, ama seni yazılarından daha iyi buldum.» — yayımcı.

lar. Seni yormamak için kapatacağım mektubu. İçten saygılar. Ailene selâmlar.

Senin için sağlığın en iyisini dilerim.

A. Peshkov

FYODOR CHALIAPIN'E

1 (14) Eylül 1909
Capri

Sevgili Fyodor,

Konstantin Petrovich yaşam öykünü yazıp yayınlamayı düşündüğünü söyledi. Bu beni hem sevindirdi, hem uyardı. Sana şunu söylemek için acele ettim: Yapmayı tasarladığın, ciddî bir iş, evrensel bir önemi var. Yalnız biz Rusları değil, tüm aydın dünyayı, özellikle sanatçılar dünyasını ilgilendiriyor! Anlıyor musun bunu?

Bu konu en yüksek ciddiliği gerektiriyor, gelişigüzel yapılmamalı.

Senden tüm içtenliğimle, bu konuda benimle konuşmadan kimseye birşey söylememeni istiyorum.

Malzemen sembolleşmiş ve Anayurdumuzun büyük gücünü, etkinliğini, Tatarsı hükümdarların boyunduruğu altındaki yurdumuzun kalbinde atan kızıl kanın yaşayan kaynaklarını tartışmasız kanıtlayan bir yaşamın büyük —ulusal—önemini kavrayamayan kimselerin eline düşerse çok yazık olacak. Unutma Fyodor, canını edebiyatın işportacılarının eline atmamalısın!

Bana inanabilirsin —senin iyi huyun ve bu tür konulara kayıtsızlığın yüzünden çıkma olasılığı yüksek bir hataya karşı seni uyarırken kendi çıkarımın peşinde değilim.

Önerim şu: Ya bir-bir buçuk aylığına buraya gel, yaşam öykünü anlattığın biçimde ben yazayım, ya da beni dışarda bir yere çağır, hergün birlikte üç-dört saat, otobiyografin üzerinde çalışalım.

Seni hiçbir biçimde şaşırtmayacağım, yalnızca vurgulanması ve ikinci planda tutulması gerekenleri belirtmekle sınırlayacağım kendimi. İstersen ben yazıya geçiririm, istersen istediğin biçimde değiştirirsin.

Kanımca, yazılması gerekenin en iyi biçimde yazılması çok önemli! Kendimi ön plana çıkarmıyorum, inan bana! Önemli olan şu ki, kendi hakkında kendin konuşmalısın.

Bu mektup hakkında kimseye tek söz söyleme. Kimseye de gösterme!. Lütfen!

Yaşam öykünün Rus halkı için ulusal önemini göremeyeceğinden çok korkuyordum. Gözlerini yum ve hayal et, sevgili arkadaşım. Aklının gözüyle biraz dikkatli bakarsan ıssız, gri bir ovada dahi bir «mujik»'in Samson'u biçimini görürsün.

Hissettiğimi, beni böylesine saran şeyi sana nasıl anlatabilirim? Konstantin Petrovich'e sor, tanıdığım en iyi, en dürüst insan kim -ilginç- düşüncenin benim için ne denli önemli ve değerli olduğunu sor ona.

Arkadaşlık adına, işleri aceleye getirmemeni istiyorum -benimle konuşma-dan sakın birşeye başlama!

İnan ki hiç zarar vermeyeceğim. Tam tersine, yararlı olacağım, güven bana!

Acele cevap yaz.

Ve son kez, bu mektuptan kimseye tek sözetme, tüm içtenliğimle rica ediyorum.

Alexei

Konstantin Petrovich arkadaşımız sana ve Maria Valentinovna'ya (Chaliapin'in eşi) selâmlarını yolluyor. Karına benden de selâmlar.

H. G. WELLS'E

Aralık 1916

Parus Basımevi
18 Bolshaya Monetnaya
Petrograd

H. G. Wells'e
Sevgili Dost,

Son kitabınız «Mr. Britling Sees It Through»nun Rusça çevirisinin provalarını yeni bitirdim. Hayranlığımı belirtmek isterim, çok büyük bir kitap yazmışsınız. Hiç kuşkusuz bu iğrenç savaş üzerine Avrupa'da yazılmış en iyi, en yiğit, en içten ve insancıl kitap. İnanıyo-

---

Pyatnitsky, K.P. (1864-1939) — Znaniye Basımevinin yöneticisi. — yayımcı.
Mujik-Rus köylüsü. — Çev.

rum ki, gelecekte, daha insancıl olduğumuzda, Britanya, savaşın vahşiliğini ilk ve en enerjik biçimde protesto eden ses Britanya'da yükseldiği için gurur duyacak, tüm dürüst aydınlar isminizi saygıyla anacaklar. Kitabınız yıllarca yaşayacak olan kitaplardan; büyük ve muhteşem bir insansınız Wells, sizi tanıdığımdan, yüzünüzü, harikulade gözlerinizi gözümde canlandırabildiğimden çok mutluyum. Belki bunları oldukça ilkel bir biçimde anlatıyorum ama şunu söylemek istiyorum size: Tüm dünyayı kaplayan bir ilkellik ve barbarlık çağında kitabınız önemli ve gerçekten insancıl bir yapıt.

Doğal ki kitabınızın sonuyla aynı görüşte değilim. Mr. Britling'in dünyanın kanla karışık acısı dolu kadehi bir yudumda nasıl içtiğini tasvir etme esinini veren dışında hiçbir tanrı tanımıyorum. Bu tanrı sizin insan ruhunuzda, yaşar ve sizin dışınızda hiçbir yerde bulunmaz. Biz, insansoyu, acımız ve mutluluklarımız için tanrımızı önplana çıkardık. Çevremizdeki dünyada Tanrıyı değil yalnız kendimiz kadar şanssız insanları buluruz, kendi tanrısını, yani iyiliği yaratmış insanları.

Görkemli bir kitap yazmışsınız, Sevgili Wells, elinizi içtenlikle, hayranlıkla sıkıyorum.

Şimdi de şunu söylemek isterim: İki arkadaşım, Alexander Tikhonov ve İvan Ladyznikhov çocuklar için bir basımevi kurdular. Bugün belki herzamankinden daha çok, çocuklar dünyanın en iyi ve en önemli varlıkları. Rus çocukları dünyayı, dünyanın büyük adamlarını ve onların insanlığın mutluluğu için harcadığı emeklerini diğerlerinden daha çok tanımaları gerek. Çocukların kalplerini bu iğrenç ve duygusuz savaşın kanlı pasından arındırmalıyız; bu kalplerde insanlığa güveni ve saygıyı kurmalıyız. Mr. Britling'in Heinrich'in Pomerania'daki anasına babasına yazdığı, Letty'ye çok iyi anlattığı sosyal romantizmi uyandırmalıyız.

Sizden çocuklar için Edison, yaşamı ve çalışmaları üzerine bir kitap yazmanızı rica ediyorum, Sevgili Wells. Bilim ve çalışma aşkını aşılayan bir kitabın gerekliliğini anlarsınız. Romain Rolland'dan Beethoven ve Pridtjof Nansen'den Kolomb hakkında yazmalarını isteyeceğim. Ben de Garibaldi hakkında bir kitap yazacağım. Böylece çocuklar için büyük adamların bir kısmının portre galerisi sağlanmış olacak. Bana Charles Dickens, Byron ve Shelley üzerine yazabilecek bir İngiliz yazarının adını verebilir misiniz lütfen. Bunun yanısıra çocuklar için Rusça'ya çevirtebileceğim iyi kitapların bir listesini de edinmek istiyorum.

Umarım yardımınızı esirgemezsiniz. Tekrar söylemeliyim, mükemmel bir kitap yazmışsınız, size tüm kalbimle teşekkür ederim.

İçtenlikle Sizin - M. Gorky

ROMAIN ROLLAND'A

Aralık sonu, 1916
Petrograd

Sevgili ve Saygıdeğer Yoldaş Romain Rolland,

Sizden çocuklar için Beethoven'ın bir biyografisini yazmanızı isteyecektim. H. G. Wells'ten «Edison»un, Fridtjof Nansen'den «Kolomb'un Yaşamını» yazmalarını rica ettim. Ben «Garibaldi'nin Yaşamı»nı, Yahudi ozan Byalik «Musa'nın Yaşamı»nı yazacağız, vs.

Günümüzün en iyi yazarlarıyla birlikte, insanlığın büyük dehalarının yaşam öykülerini anlatan bir çocuk kitapları dizisi hazırlamak istiyorum. Tüm kitapları ben yayımlıyacağım.

Siz «Jean Christophe» ve «Beethoven»ın yazarı büyük hümanistin, yüksek toplumsal ideallerin önemini çok iyi anlayan sizin hem önemli hem iyi bulduğum bir konuda değer biçilmez yardımınızı esirgemeyeceğinize inanıyorum.

Bugün bizim ilgimize hiçkimsenin çocuklardan daha çok ihtiyaç duymadığını çok iyi anlayacaksınız.

Bu dünyayı kısa bir süre sonra terkedecek olan biz yetişkinler, ardımızda çocuklarımıza sefil bir kalıt, çok acı bir yaşam bırakacağız. Bu iğrenç savaş moral bitkinliğimizin, kültürel gerilememizin açık kanıtıdır. Çocuklara insanlığın herzaman bizim gibi güçsüz ve kötü olmadığını anlatalım. Onlara tüm halkların bir zamanlar —ve hâlâ— büyük insanları ve soylu kalpleri olduğunu hatırlatalım. Bu şimdi yapılmalı, ilkellik ve kabalığın azgınlaştığı bu dönemde.

Beethoven'ın yaşam öyküsünü yazmanızı tüm içtenliğimle istiyorum Sevgili Romain Rolland, sizden daha iyi kimsenin yazamayacağını biliyorum çünkü. Çocuklar için Jeanne D'Arc'ın yaşamını yazmasını rica edebileceğim bir Fransız yazarı da bildirir misiniz, lütfen? Bu kimsenin yetenekli olması, Katolik olmaması gerek. Beni anladığınızı umarım.

Sevgili «Maître» (usta-çev.), savaş sırasında yayınlanan tüm makalelerinizi okudum. Bunların bende size karşı derin bir saygı ve sev-

gi uyandırdığını söylemek isterim. Siz ruhu savaşın çılgınlığıyla lekelenmemiş azbulunur insanlardansınız. Soylu kalbinizin insanlığın en yüce ilkelerini bozulmadan, elsürülmeden korumuş olduğunu bilmek büyük mutluluk.

Lütfen kitabı ne kadar sürede ve ne boyutta yazabileceğinizle birlikte en kısa zamanda cevap yazın.

Uzaktan elinizi sıkmama izin verin sevgili yoldaş. Peşin güvenimi, içten saygılarımı kabul edin.

Uzun ve verimli çalışmalar dileğiyle.

Maxim Gorky

c/o Parus
18 Bolshaya Monetnaya
Petrograd

ROMAIN ROLLAND'A

13 Ocak 1923
Saarow

Romain Rolland'a

«Colas Breugnon»u Vsemirnaya Literatura (Dünya Edebiyatı) Yayınlarından çıkar çıkmaz okudum.

Ne nefis bir kitap yazmışsın dostum! O kitapta edebiyatınızın en üstün geleneklerini canlandıran dahi bir Fransız yaratılmış, gerçekten. Okurken bol bol güldüm; bu sıkıntılı, kötülük ve çılgınlığın karanlık günlerinde tam zamanında çıkmış canlı, neşeli, bir kitap olduğunu düşünerek sevinçten neredeyse ağlayacaktım.

Şarkı gibi bir kitap. Bir ustanın sağlam ve güven dolu elleriyle, «Burgund»una öyle heykelsi nitelikler vermişsin ki onun fizik varlığını duyar gibi oldum. Kitabın her sayfası insana ne güzel bir sanat olduğunu, Fransa'yı ne çok sevdiğini duyuruyor. De Coster'in Eulenspiegel'ini severim ama kanımca sen daha evrensel bir karakter yaratmışsın. Colas, Latince konuşan halkların bir temsilcisi. Onun gibilere İtalya'da rastladım, Fransa'nın her bölgesinde yaşaması gerektiğine, yaşadığına inanıyorum, onun şen yüzünü Lope de Vega'nin oyunlarında, Alarcon Y Mendoza ve Galdos'un hikâyelerinde, Jacinto Benevante'nin komidelerinde de görüyorum. Bir ustasın sen, kalbinin yüceliğini herkes görebiliyor. Geçen gün bir başka nefis ki-

tap daha okudum, Knut Hamsun'un «Toprağın Gelişmesi» romanını, yaşama ve emeğe övgüyü söyleyen epik bir idil-büyük bir yapıt! Sende olduğu gibi, romanın başkişisi «basit insan davranışlarının meleği», emeğin ve doğaya karşı mücadelenin dahisi.

İnsanı altüst eden bir kitap, seninkiler gibi sevimli ve duru, ama tabiî ki, senin Fransız kıvılcımın ve insanın Rusça çevirisinde bile çok iyi sezdiği sözcüklerle ustaca oynayışın yok.

İyi bir kitap okumak, büyük sevinç benim için. Sana yürekten teşekkür ederim, sevgili Maître, Fransızım, bu sevinç için. Senin kitabını benimle aynı coşku içinde okuyan ve okuyacak olan Rusya'nın tüm küçükleri adına da teşekkür etmeye hakkım var sanıyorum."

Candan kutlarım!

NOT : Birkaç gün içinde sana Europe için bir hikâye yollayacağım. Burada bir küçük yazar grubuyla, içinde politika olmayan bir edebiyat dergisi, çıkarıyoruz. İstediğin herhangi bir konuda iki-üç sayfalık bir yazı yollar mısın? Bir kitap eleştirisi, bir küçük oyun veya günümüz gençlerinden bir örnek - Vieldrach, Apollinaire veya Arcos'tan? Çok güzel birşey olurdu bu!

ROMAIN ROLLAND'A

24 Mart 1926
Napoli

Sevgili Dostum,

Sergei Yesenin'in dramı çok değişik. Tarlalarını, ormanlarını, kır göklerini, hayvanları, çiçekleri seven romantik ve lirik bir köy çocuğunun dramı, ilkel yaşama karşı büyük tutkusunu ve o yaşamın sade güzelliğini anlatmak için kente gelen bir köy çocuğunun. Yesenin'le kentle tanıştığı ilk günlerde karşılaştım. Küçük, ince yapılı, hafif bukleli, «Çar İçin Yaşam»daki Vanya (Glinka'nın «İvan Susanin» operası-yayımcı) gibi giyinmiş, mavi gözlü, Lohengrin gibi saf bir görünüş - işte böyleydi. Kent onu bir oburun Ocak ayında yaban kira-

M. Gorky

Europe Dergisinin ikinci sayısında (15 Mart 1923) «Maxim Gorky, Rusya'dan Görüntüler» genel başlığı altında şu makaleler vardı: «Lev Tolstoi Üzerine», «Maskara», «Alexander Blok Üzerine», «Örümcek», «Cellat» - yayımcı.

«Beseda» dergisi. Berlin'de 1923'ten 1925'e dek çıktı.

zına gösterdiği hayranlıkla karşıladı. Şiirleri aşırı ve içtenliksiz övgüler kazanmaya başladı - çünkü övenler ikiyüzlüler ve kıskançlardı. Onsekiz yaşındaydı o zamanlar. Yirmi yaşında ise buklelerinin üstüne modaya uygun bir melon şapka giyiyor ve postacı yamağına benziyordu. Arkadaşlar onu sarhoş ediyor, kadınlarsa kanını emiyordu. Çok geçmeden kentin kendini yıkıp yutacağını hissetti. Bu sezgi üzerine nefis şiirler yazdı. Özgün bir lirik şair olarak kalmasına karşın kelimenin tam anlamıyla bir sokak zamparası oldu -umutsuzluk-tan, yıkıldığı, bittiği sanısından ve kentten öç alma isteğinden sanıyorum. Yaşlı İsadora Duncan ile ilişkisi alınyazısıydı ona göre. Trajik ve kesinlikle kaba bir şiirinde şöyle diyor onun için:

«Mutluluk aradım bu kadında
Ama yalnızca yıkımımı buldum.
Hiç bilmiyordum aşkın bir bela olduğunu
Hiç bilmiyordum aşkın vebaya benzediğini
Kısık gözleriyle ölçtü beni
Ve zampara bir çılgın yarattı benden.»

İntiharı, gerçekleşmemiş bir arzunun değil, kurtuluş için açık ve kesin bir kararın sonucuydu. Kendini asmadı, su borusunun üzerinden geçirdiği bir iple boğdu. İlmeği boynuna geçirdi ve ayakları yerdeyken sıktı düğümü. Daha önce bileğini kesip kendi kanıyla, sekiz dizelik bir şiir yazdı. İki dizesi şöyle:

«Ölüm, yeni birşey değil yaşamımızda
Ama yaşamak, ondan daha yeni birşey hiç değil.»

Sana Yesenin hakkında anlatabileceğim herşey, kısaca, bunlar. Rus yazarlarının yaşamları dram yönünden zengindir, ama Yesenin'-inki en acılarından biridir.

Bu sabah İsadora Duncan üzerine şiirleri geçti elime. Oldukça sarsıldım.

Bu sıkıntılı mektubum için bağışla beni, sevgili dostum.

Fotoğrafın için teşekkürler.

Tüm kalbimle selâmlarım.

M. Gorky

ÇOCUK KİTAPLARI RAPORU

TÖB-DER İstanbul Şubesi Kitaplık Kolu 1976 yılı içerisinde bir yıllık süreyi kapsayan «Çocuk Kitapları Semineri» çalışmalarının sonucunda bu rapor ortak bir çalışmayla Kitaplık kolu üyelerince hazırlanmıştır.

Kitaplık kolu 1976 Şubat ayı içinde ülkemizde bu güne değin yayınlanmış Çocuk Kitaplarını inceleyip çocuklarımıza okutmakta yarar olup olmadığını saptamak üzere bir seminer çalışması düzenlemiştir.

Şubat ayının ilk haftasında toplanılıp görev bölümü yapılmış 20 günlük bir çalışma süresi sonunda çalışmalar değerlendirilerek sonuca varılmak istenmiştir. Çalışma ve değerlendirilmelerde, Çocuk kitapları nitelik ve içerik yönünden ele alınmıştır.

Çocuk yayını yapan yayınevlerinin çıkardığı kitapların özellikle çocuk düzeyine uygunluğu ve çocuklara doğayı, doğa bilimlerini ve toplumsal olayları işçi sınıfı bilimi açısından verip vermediği gözönünde bulundurulmuştur.

Emperyalizmin ve sömürü düzeninin kasıtlı propagandasını yapan çocuk kitaplarının ayıklanması veya sergilenmesi de çalışmada temel ilke olarak düşünülmüştür.

Azgelişmiş, sömürülen bir ülke olan Türkiye'de; çocuklara yanlış dünya görüşü ve bilgi aktaran, beyinleri yıkayan ve burjuvazinin felsefesini benimseyen kitapların açığa çıkarılması. Bunun yanında Çocuklara doğayı, doğa bilimlerini, sömürü çarkını, sınıfsal çelişkileri işçi sınıfı bilimi açısından veren çocuk kitaplarını tanıtmak amaç edinilmiştir. TÖB-DER İstanbul Şubesi olarak, ele alınan kitapların ko-

nularını ve çocuklara iletmek istediği bildirimleri bir-iki paragrafla özetliyerek sunmak ve bu kitapların hangi yaş çocuklarına yazıldığını bildirmek görev edinilmiştir.

Ülkemizde çocuklara hangi kitapların okunmak üzere önerileceği aydınlığa kavuşmuş değildir. Birçok öğretmen, anne-baba, veya veli çocuklarına okumak için kitap almakta ve seçmekte oldukça güçlük çekmektedirler.

Bu konuda çocuklara olsun, çocuklara kitap önerecek veya alacak olanlara olsun, yardımcı olacak, yol gösterecek bir çalışma şimdiye dek olmamıştır. Türkiye'de böyle bir çalışmaya ilk kez, TÖB-DER İstanbul Şubesi Kitaplık Kolu girişmiştir. Bu çalışmanın TÖB-DER Yayın organlarında yayınlanması; çocuk kitaplarına ilgi duyanlara büyük bir hizmet olacaktır.

Seminer Çalışma yöntemi :

Gereksinmelerin sonucu, önce seminer çalışma konusu: «ÇOCUK KİTAPLARI SEMİNERİ» olarak saptanmıştır. Çalışma süresi 20 gün. Seminer çalışmalarına katılanların kitaplık kolunca saptanan 6 kitabı okuyarak konusunu ve içeriğini özetlemesi istenmiştir. Çalışma süresi sonunda kitaplar ve özetleri, seminere katılanların yapacakları ortak toplantıda ele alınıp değerlendirilerek son biçimi saptanacaktır.

Seminer çalışmasına katılanlar: Gülsüm Cengiz, Haşim Çiçek, Ruhan Çiçek, Yılmaz Elmas, Nevzat Özdemir, Nevin Metin, Ferruh Yılmaz, Saniye Sarıgül ve Seher Tatlıcan'dır.

Çalışma süresi sonunda yapılan ortak toplu çalışmalar sonucunda kitap ve konularıyla, nitelik ve içeriği tartışılarak son biçimiyle rapor durumuna getirilmesi kararlaştırılmıştır. Kitaplık koluna sunulmak üzere, raporun hazırlanması için Yılmaz Elmas'a görev verilmiştir. Hazırlanan rapor, seminer çalışmalarına katılanların onayından geçerek TÖB-DER İstnbul Şubesine sunulmuştur.

Bu çalışmanın bütün çocuk kitaplarını içerdiği söylenemez. Bir başlangıç niteliğinde olan «ÇOCUK KİTAPLARI SEMİNERİ»nin ilerde yeniden ele alınarak yürütülmesi yararlı olacaktır. Bu çalışmayla, sömürülen bir ülke olan Türkiye çocuklarına, hangi kitapların burjuva ideolojisiyle beyinlerini yıkamak istediğini, hangi kitapların işçi sınıfının sömürüye karşı verdiği devrimci mücadeleyi içeren bir bakış açısıyla bilinç verdiğini açıklığa kavuşturmak amaçlanmıştır. Yine kitapların hangi yaş gruplarını içerdiğinin saptanılması da amaçlanmıştır.

Ele alınan çocuk kitaplarının, konularıyla nitelik içerik yönün-

den, çocuklara doğanın diyalektiğini kavratıp kavratamadığı ve devrimci bilinç verip vermediği gözönünde bulundurularak değerlendirilme yoluna gidilmiştir.

Ele alınan çocuk kitaplarının, konularıyla nitelik ve içerik yönünden, çocuklara doğanın diyalektiğini kavratıp kavratmadığı ve devrimci bilinç verip vermediği gözönünde bulundurularak değerlendirilme yoluna gidilmiştir.

İNCELENEN ÇOCUK KİTAPLARI

A — Okunması Önerilen Çocuk Kitapları :

I — SEVDALI BULUT

Nazım Hikmet'in kaleme aldığı bu masallar ikiye ayrılabilir. 1 — Halk Masalları. 2 — Nazım'ın oğluna yazdığı masallar. Sürükleyici bir anlatımı olan bu masalların çocuklara bilinç yönünden fazla bir şey vermediği söylenebilir. Bu masallarda, çocuklara sosyal çelişkileri düşündürmek amaçlanmıştır. 8-12 yaş çocukları düzeyindedir. Halkımızın kültürünü yansıtma yönünden çocuklara okutulabilir.

2 — FORSA

İlk beş öykü halkın yaşantısından kesitler vermektedir. Diyet öyküsünde zenginlerin, tefecilerin acımasızlığını çalışan insanlara karşı nasıl zalimce davrandıklarını ortaya koymaktadır. Bunun yanında çalışan insanın bunlara karşı eğilmezliğini ve onurunu vermektedir. Ömer Seyfettin yıllar önce bu günkü insanlarımızın bile rahatlıkla anlayacağı bir dille yazmıştır öykülerini. Diğer öyküleri çocuklara bir yenilik ve yarar getirmemektedir. 9-15 yaş çocukları düzeyindedir.

3 — KUĞULAR

Lev Tolstoy'un öykü ve masallarından oluşan KUĞULAR 8-12 yaş çocukları düzeyindedir. Anlatışında akıcılık olan bu eser; çocuklara insan, doğa sevgisi ve okuma zevki aşılayabilir. Ülkemiz çocuklarına bir yenilik veya bilinç veren bir yanı yoktur. Ayrıca kitabın son iki masalı kıralları över nitelikte olduğundan yanlış dünya görüşünü işlemektedir. Son iki masal kitaba konmamalıydı. Öğretmen veya bilen veli denetiminde çocuklara okutulabilir.

4 — KÜÇÜK İZO MİZO

Angel Karaaliçev tarafından yazılan Küçük İzo Mizo, çocuklar için yazılmış masal ve öykülerden oluşmaktadır. Sosyal çelişkiler ve bilinç çocukların anlayacağı bir biçimde verilmek istenmiştir. Her olaydan ve konudan bir sonuç çıkarma düşüncesi yaratılmak istenmiştir. Konular halk ve çocuk yaşantısından seçilmiştir. Tüm olaylara işçi sınıfı açısından bakılmıştır. 9-15 yaş çocukları düzeyindedir.

5 — KÜÇÜK KARA BALIK

Samed Behrengi'nin yazdığı Küçük Kara Balık, çocuklara öğrenmekten korkmamalarını, kendilerini bir kalıp içinde tutmak isteyenlere karşı boyun eğmemeleri gerektiğini kavratmaktadır.

Çocukların severek okuyup kolaylıkla anlayacağı bir dille yazılan bu eser çocuklar tarafından okunmalıdır. Küçük Kara Balık, en kötü koşullarda bile karamsarlığa düşmemeyi ve mücadeleyi getirmektedir. Olay sınıfsal ve diyalektik açıdan ele alınmıştır. 8-12 yaş çocukları düzeyindedir. Diğer yaşlardaki çocuklar da zevkle okuyabilir.

6 — DEDEM KORKUT

Erdal Öz'ün yeniden kaleme aldığı Dede Korkut'un bazı öyküleri çocuklara akıcı bir dille sunulmuştur. Geçmiş kültürümüzü tanıtma yönünden çocuklara okutulabilir. Genellikle iyilik, kötülük, savaş ve kahramanlık temaları işlenmiştir. 10-15 yaş çocukları düzeyindedir.

7 — MARANGOZUN KÖPEĞİ

Çehov'un yazdığı Marangozun Köpeği, 9-15 yaş çocukları düzeyindedir. Hayvanlarla insanlar arasındaki yaklaşım ve bağlılığı, hayvan sevgisini ve hayvanlardaki zeka ve becerileri işlemiş olan Çehov'un bu kitabı çocuklara okutulabilir.

8 — BİR ŞEFTALİ BİN ŞEFTALİ

Samed Behrengi'nin yazdığı Bir Şeftali Bin Şeftali, 8-15 Yaş çocukları düzeyindedir. Doğayla insanlar arasındaki ilişkiler, doğanın ve zenginliklerinin çalışan insanlar yararına kullanılması gerektiği çok iyi işlenmiştir. Arkadaş sevgisi ve yoksul insanların yaşantısı sınıfsal tarafından kendi çıkarlarına kullanıldığını vurgulayan bu eser okuyanlarda çelişkilerin çözümü için bir birikim yaratmaktadır. Çocuklara okutulmalıdır.

9 — SEFİLLER

Viktor Hugo'nun yazdığı Sefiller, aslında büyükler için yazılmıştır. Sonradan çocuklar için yalınlaştırılarak hazırlanmıştır. 12-15 yaş çocukları düzeyindedir. Aç olduğundan ve yaşatmak zorunda olduğu kardeşleri yüzünden ekmek çalan bir insanın burjuva toplumu tarafından nasıl acımasız cezalandırıldığını ve sömürü düzenindeki uyumsuzluğunu sergilemektedir. Çocuklara okutulmasında yarar vardır.

10 — ELLERİNDEN ÖPERİM

Angel Karaaliçev'in yazdığı Ellerinden Öperim, 10-15 yaş çocukları düzeyindedir. Doğa insan ilişkileri işlenmiş, toplumsal kesitlerde sınıfsal çelişkileri ve sömürünün bulunduğu toplumlarda yoksulların yaşantı ve mücadelesini anlatmaktadır. Yoksul çocuklarının sömürünün bulunduğu toplum okullarında nasıl horlandıklarını, buna karşı yoksul halk çocuklarının onurlu davranışlarını ve direnişlerini vurgulamaktadır. Çocukların severek okuyacağı bir eserdir.

11 — PÜSKÜLLÜ DEVE

Samed Behrangi'nin Püsküllü Deve, eseri; El arabasıyla yaşantısını sürdürmeye çalışan bir yoksul İranlı'nın, çocuğunu, yaşantısını ve özlemlerini ele alır. Çocuğun oyuncak bir deve ile başlayan serüveni sınıfsal çelişkileri sergiler. Köyden şehire göçü ve göçenlerin sefaletini çocuk düzeyinde çok iyi anlatıyor. Büyük kentlerdeki burjuvazinin yaşantısını ve doyumsuzluklarını dile getiriyor. 8-12 yaş çocukları düzeyindedir. Çocuklara okutturulmalıdır.

12 — BU YURDU BİZE VERENLER

Aziz Nesin'in yazdığı Bu Yurdu Bize Verenler, ancak sorunları bilen öğretmenin denetiminde okutulursa okunmak üzere önerilebilir. Çanakkale ve kurtuluş savaşında kahramanlıklar gösteren halkımız bireylerinden kesitler verilmiştir. Çanakkale ve kurtuluş savaşının anti-emperyalist bir savaş olduğu vurgulanmamış. Olaylara daha çok burjuva görüş açısından yaklaşılmış. Bu arada çelişkiler de sergilenmek istenmiş. 8-15 yaş çocukları düzeyindedir.

13 — KEL GÜVERCİNCİ

Samed Behrangi'in yazdığı Kel Güvercinci, 9-12 yaş arası çocuklar için daha uygun olduğu söylenebilir. Diğer yaşlardaki çocuklar da zevkle okuyabilirler. Bizim Keloğlan masallarını andıran Kel Güvercinci'de masal dünyası ile günümüzün sömürü mekanizması çocukların anlayabileceği bir biçim ve yöntemle içiçe verilmiş.

Behrengi bu eserinde düşünme ve soru yöntemleriyle zenginlerin nasıl mal edindiklerini ve egemen güçlerin yüzyıllardır sömürdükleri halkları nasıl uyuttuklarını çocuk dünyasına girerek vurguluyor. Çocuklara okutulmalı ve okumaları için gerekli çaba gösterilmelidir.

14 — GÜNIŞIĞI HOŞÇA KAL

Ülkü Tamer'in yazdığı, «Günışığı Hoşça Kal» öyküsü, 8-12 yaş çocukları düzeyinde, orta okul çağındaki öğrenciler de okuyabilir. Bu eserde sayılmayacak kadar çok olan günışıklarından bir tanesinin yoksul bir çocukla olan bir günlük öyküsünü anlatıyor. Patron-İşçi ilişkileriyle birlikte patronun acımasızlığını ve sendikalı olmanın yararlarını çocukların anlayacağı bir öz ve biçimle sunuyor. Çocuklara önerilmelidir.

15 — DAĞDAKİ KAYNAK

Talip Apaydın'ın yazdığı «Dağdaki Kaynak» adlı çocuk romanı; köyden kente yeni yerleşen bir köylü çocuğuyla diğer kentli çocukların nasıl anlaşıp kaynaştıklarını, köye gidip maden suyunu bulup köylünün yararına değerlendirişlerini anlatmaktadır. 9-15 yaş çocukları düzeyindedir.

16 — LASTİK PABUÇLAR

Zosçenko'nun yazdığı «Lastik Pabuçlar» yazarın kendi çocukluk anılarını dile getiren öykülerden oluşmaktadır. Çocuklar zevkle okuyabilir. Öğretmenin denetiminde okutulmasında yarar vardır. Anne, baba, nine ve çocukların olumsuzlukları daha açık eleştirilerek bir bakış açısı verilebilir. 8-14 yaş çocukları düzeyindedir.

17 — KARGALAR

İranlı devrimci çocuk yazarı Samed Behrengi'nin yazdığı «Kargalar» anne sevgisinden yoksun, üvey annenin acımasızlığından kurtulamayan bir kız çocuğunun öyküsünü anlatmaktadır. Toplumun bozukluklarını, olayların akışı içinde çocukların anlayacağı bir dille vermektedir. 8-12 yaş çocukları düzeyindedir. Diğer yaşlardaki çocuklar da okuyabilir.

18 — BORÇLU OLDUKLARIMIZ

Aziz Nesin'in yazdığı bu öyküde kurtuluş savaşımızın yaşanmış anıları bulunmaktadır. Öğretmen denetiminde, olayların sınıfsal yanı belirgin bir biçimde açıklanarak okutulabilir. Yurtseverlik ve halkların kardeşliği öyküler okunurken işlenerek açılmalıdır. 10-15 yaş çocukları düzeyindedir.

19 — OKUMAK İSTİYORUM

Cubao'nun yazdığı «Okumak İstiyorum» öyküsü, yoksul bir köylü çocuğunun okuma özlemlerini ve köyağasının yoksul köylü çocuklarını kendisine nasıl kölece bağlamak istediğini anlatmaktadır. 8-12 yaş çocukları düzeyindedir. Sınıfsal çelişkiler çocukların anlayacağı bir dille sunulmuştur.

20 — KUŞ NE YANA ÖTER

Işıl Özgentürk'ün yazdığı bu çocuk romanı 10-15 yaş çocukları düzeyindedir. 10 yaşlarında esnaf çocuğuyla bir işçinin arkadaşlığını, devrimci dostluğunu, Gecekondularının yıkılmasına karşı direnen yoksul halkın öyküsünü anlatmaktadır. İş kazalarını, işçilerin grevini ve dayanışmalarını, egemen güçlerin baskı yöntemlerini yalın bir anlatımla çocuklara sunmaktadır, Özgentürk. Çocuklara okutulması gereken kitapların başlıcalarından biridir bu çocuk romanı.

21 — CAN ARKADAŞ

Fikret Otyam'ın yazdığı «Can Arkadaş» romanı 8-14 yaş çocukları düzeyindedir. Toplumumuzdaki bozuklukları somut insan yaşayışından kesitlerle dile getiren Fikret Otyam bireysel davranışların çözüm olmayacağını da vurguluyor.

22 — GÖĞSÜ KINALI SERÇE

Nihat Behram'ın şiir olarak yazdığı «Göğsü Kınalı Serçe» 8-12 yaş çocukları düzeyindedir. Halk masallarından yararlanılarak hazırlanmış. Ezilenlerin direnişi ve mücadelesi anlatılmaktadır.

23 — ÇOCUKLAR ARASINDA

Dostoyevski'nin eserlerinden hazırlanarak ortaya çıkarılan bu çocuk öyküleri 10-15 yaş çocukları düzeyindedir. Sömürü ve yoksulluğu, yoksulluğun insanlar üzerindeki etkilerini anlatmaktadır.

24 — KONUŞAN BEBEK

Samed Behrengi'nin yazdığı «Konuşan Bebek» 7-12 yaş çocukları düzeyindedir. Anne sevgisini tadamamış, üvey anne elinde kalan bir kız çocuğunun öyküsü dile getirilmektedir. Anlatılan olaylara sınıfsal içerik verilmiştir.

25 — MERHABA ÇIKOTKA

Sovyet Rusya'nın Görland adasında Eskimo'ların merkezi bir köyünde açtığı yatılı bir okulda çalışan bir öğretmenin anıları anlatıl-

maktadır.

Bu gözlem romanında, Eskimo çocuklarının okula karşı ilgilerini, okuma sevgisiyle aile sevgisinin zaman zaman çatıştığını, çocukların toplumsal yaşantılarındaki davranışlarını, anne ve babalarının çocuklarına ve okula karşı tavırlarını gerçekçi bir dille gözleyebiliriz. 10, 15 yaşlarındaki çocuklar zevkle okuyabilirler. T. Semuşkin yazmıştır.

26 — KÜÇÜKLER VE BÜYÜKLER

Orhan Kemal'in çocukları konu edinen öykülerinden derlenerek düzenlenmiş. Buradaki öyküler çocukları konu edinmekle birlikte daha çok büyükler için yazılmış. 10-15 yaş çocukları okuyabilir. Konular, toplumumuzun çocuklara karşı nasıl ilgisiz ve acımasız davrandığını sergilemektedir.

27 — SİYAH ANTİLOPLARIN ŞARKISI

Afrika'da yaşayan siyah antilopların ve yerli halkın ezilmişliğini, sömürülüşünü konu edinmiştir.

Tek başına olduğunda yırtıcı hayvanlara yem olan antilopların toplu dayanışmaları sonucunda yırtıcı hayvanları nasıl yenebildiklerini konu edinen bu roman aynı zamanda Afrika yerlilerinin de dayanışma ve toplu direnişle mücadeleyle kendilerini ve topraklarını sömüren emperyalistleri ülkelerinden kovabileceklerini bilinç verici bir anlatımla sunmaktadır. 12-15 yaş çocukları düzeyindedir. Daha büyük yaşlardakiler de zevkle okuyabilir.

28 — HAYVANLAR TOPLANTISI

Erich Kaestner'in yazdığı «Hayvanlar Toplantısı»nda; dünyayı sömüren ve bu uğurda savaşlar çıkartan devletlere karşı hayvanların mücadelesi masal anlatımı içinde bizlere sunulmaktadır. 8-15 yaşlarındaki çocukların zevkle okuyacağı bir yapıttır.

29 — EN GÜZEL HİKAYELER

Ömer Seyfettin'in öykülerinden derlenerek hazırlanmış olan bu kitapta toplumsal içeriği olan öyküler toplanmıştır. 8-15 yaş çocukları zevkle okuyabilir. Kitap içindeki bazı öykülerin öğretmen tarafından açıklanmasında yarar olacaktır.

30 — ÇİNGENE ÇOCUĞU

Hasan Kıyafet'in yazdığı «Çingene Çocuğu» toplumumuzda sömürü düzeninin gereği horlanan bir kesimin yaşantısını, çocuğun okuma tutkusunu ve başarılarını, emekçilerin dayanışmasını anlat-

maktadır. Bu arada eğitim ve öğretim düzenizimin bozukluğu da dile getirilmektedir. 8-15 yaş çocukları düzeyindedir.

31 — ÜÇ ŞİŞMAN ADAM

Yuri Olesha'nın yazdığı bu çocuk romanı sömürenlerle sömürülenlerin mücadelesini sürükleyici olaylarla anlatmaktadır. 9-15 yaşlarındaki çocuklar okuyabilir.

32 — HİROŞİMA ÇOCUKLARI

1945 yılının 6. Ağustos günü Japonya'nın Hiroşima kentine atılan atom bombasının insanlar üzerindeki acı veren etkileri o anı yaşamış çocukların anılarıyla anlatılmaktadır. Emperyalistlerin insanlara ölüm ve onulmaz acılar saçan bu vahşetin çocuk diliyle anlatımı bugünkü ortamda da çocuklara gereken bilinci verecek niteliktedir. 8-15 yaş çocukları düzeyindedir.

33 — BARBİANA ÇOCUKLARINDAN MEKTUP

İtalya'nın küçük bir köyü olan Barbiana'da bir papazın yoksul köylü çocukları için kurduğu okulda okuyan öğrencilerin toplumsal eleştirilerini, eğitimdeki bozukluğu anlatmaktadır. Öğretmen denetiminde okunabilir.

34 — GÜL SAĞANAĞI

İsmail Uyaroğlu'nun çocuklar için yazdığı şiirlerden oluşan «Gül Sağanağı»nda emek ve sömürü çocukların diliyle anlatılmaktadır. Devrimci özle insan sevgisini kaynaştıran ozanın şiirleri 8-12 yaş çocukları düzeyindedir.

35 — YARININ BÜYÜKLERİNE ŞİİRLER

B. Brecht'in şiirlerinden derlenerek dilimize kazandırılan bu çocuk kitabındaki şiirlerin bazıları her ne kadar çocuk düzeyinde değilse de genel olarak iyi taranarak hazırlanmış, 10-15 yaş çocukları düzeyindedir. Gerekli açıklamalar yapılırsa çocuklar için daha verimli olur.

36 — YAŞAMAYA DAİR

Nazım Hikmet'in şiirlerinden derlenen «Yaşamaya Dair» çocukcuklar için seçilmiş şiirlerden oluşuyor. Bazı şiirler çocuklar açısın-

dan düşünülerek iyi seçilmemişse de çocuklar için yararlı bir yapıttır. 10-15 yaş çocukları düzeyindedir.

37 — KARANLIĞI YİYEN KEÇİ

Fazıl İskender'in yazdığı bu çocuk romanı İkinci Dünya savaşında yaşanan bir olayı anlatmaktadır. Alman uçaklarının kent ve kasabaları nasıl bombardıman ederek yerle bir ettiğini ve halkın Almanlara karşı direnişini çocuk gözlemleriyle anlatıyor. Bu arada batıl inançların gülünçlüğünü de dile getiriyor. 8-15 yaşlarındaki çocuklar okuyabilir.

38 — BÜYÜK BABA DARILDI

A. Karaaliçev'in yazdığı «Büyük Baba Darıldı» 19 küçük öyküden oluşmaktadır. 9-14 yaş çocukları düzeyindedir. Toplumsal yaşantıdan kesitler veren yazar doğa ve insan sevgisini işlemektedir.

39 — GÜNEŞE GİDENLERİN ÖYKÜSÜ

Işıl Özgentürk'ün yazdığı bu öykü 8-10 yaş çocukları düzeyindedir. Masal havası içerisinde sömürüyü ve sömürenlere karşı halkın toplumsal mücadelesini ve başarısını anlatmaktadır.

40 — KUMDAN BETONA

Rıfat Ilgaz'ın yazdığı «Kumdan Betona» bir köylü çocuğunun hayat mücadelesini, okuma tutkusunu, emekçilerin dayanışmasını, toplum içindeki gözlemlerini gerçekçi bir açıdan vermektedir. Anlatım yönüyle 12-15 yaş çocukları düzeyindedir. Toplumsal çelişkileri düzeyde de olsa yansıtmaktadır.

41 — DÖRT KARDEŞLER

Gülten Dayıoğlu'nun yazdığı «Dört Kardeşler» yoksul bir köylü ailesinin çocukları olan dört kardeşin anne ve babalarını yitirişini, hem muhtar olan köy ağasının çıkar karşılığı bu çocukların üçünü evlatlık olarak satmasını en küçüğünü de kendine çoban tutmasını ve bu çocukların okumalarının nasıl engellendiğini anlatmaktadır. 9-15 yaş çocukları düzeyindedir.

42 — ARSLAN TOMSON

Orhan Kemal'in öykülerinden derlenerek hazırlanan bu kitap yoksul insanların ve çocuklarının yaşantılarını gerçekçi bir açıdan di-

le getirmektedir. 10-15 yaş çocukları düzeyindedir. Ayrıca yaşları küçük olan ve yasalara göre ağır işlerde çalıştırılmaması gereken çocukların atölye ve fabrikalardaki çalışmalarını, sömürülüşlerini anlatmaktadır.

43 — ÇOCUKLAR GREVDE

Gormander'in yazdığı «Çocuklar Grevde» Maden ocağında çalışan işçilerin bir çökme sonucu greve gitmelerini ve çocuklarının grevi desteklemelerini konu edinmiştir. 10-14 yaş çocukları düzeyindedir.

44 — ORHAN

Necati Zekeriya'nın yazdığı «Orhan» da çocuk dünyası olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınarak çocuğun aile, okul, toplum ve çevresine nasıl bir uyumla katıldığını sergilemektedir. 7-12 yaş çocukları düzeyindedir. Her çocuk rahatlıkla okuyabilir.

45 — ASLAN ASKER ŞVAYK

Yaroslav Haşek'in yazdığı «Aslan Asker Şvayk» Dünya edebiyatının en güldürücü ve en düşündürücü yapıtlarından biridir. Birinci Dünya savaşını toplumsal taşlamalarla güldürü havasında veren bu yapıt, 10-15 yaş çocukları için yalınlaştırılarak yayınlanmış. Çocuklar tarafından okunmalıdır.

46 — NOBELCİLERDEN ÇOCUK HİKAYELERİ

Necati Zekeriya'nın derlediği «Nobelcilerden Çocuk Hikayeleri» Nobel kazanmış sanatçılardan alınan birer hikayeden oluşmaktadır. Çocukların çevre, insan, doğa ilişkileriyle toplumsal çelişkiler ele alınmış bu öykülerde. 10-15 yaş çocukları düzeyindedir. Nobel'in ve nobel ödülü alan yazarların hayat öyküleri de kısa olarak anlatılmaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Başlangıçta 20 günlük bir çalışmayla yürütülen «Çocuk Kitapları Semineri» çalışmaları bir yıl sürmüş ve 5 Mart 1977 günü son bir değerlendirmeyle sonuçlandırılmıştır. Mart 1977'ye kadar yayınlanan çocuk kitapları incelenerek çalışma kapsamı içine alınmıştır. Bu çalışma ve raporda Türkiye'de yayınlanan bütün çocuk kitaplarının ele alınıp incelendiği söylenemez. Bazı eksikliklerine rağmen geniş bir zamanı içeren çalışma süresi içinde, Çocuk yayınlarının büyük ço-

ğunluğunun taranarak değerlendirildiği bir gerçektir.

Çalışma kapsamı içinde olan: B — Okunmasında Sakınca olmayan Çocuk Kitapları, C — Okunmasında Zarar Görülen Çocuk Kitapları, konuları henüz sonuçlanmamıştır. Çalışmalar sürdürülerek gelecekte sonuçlandırılacaktır.

Çocuk Kitapları Semineri çalışmalarının sonucunda hazırlanan bu rapor bütün eksikliklerine rağmen ülkemizde büyük bir boşluğu dolduracaktır.

Çalışmalara katılanlar:

Raporu Hazırlayan
Yılmaz Elmas

Gülsüm Cengiz, Haşim Çiçek, Ruhan Çiçek, Yılmaz Elmas, Nevzat Özdemir, Nevin Metin, Ferruh Yılmaz, Saniye Sarıgül, Seher Tatlıcan

ŞİİRLER

Bahar Bu Defa

SEYYİT NEZİR

Çekirdeğin isyanıyla bahar
Sıçradı çiçeğin boynuna,
Çiçek
Sanayinin homurtusuna içerleyerek
Alev alev sızlar,
Eşyanın ve duyarlığın üstüne
Sıçradı çekirdeğin isyanıyla
Doğanın koynuna
Taptâze ilişkilerle bahar!

Tam burda işte
Ne varsa hurda ve sakar
Tam burda bir anahtar dönüşüyle
Sustu dizellerin gürültüsü
Umulmadık bir marşa başladı bahar.

Önde işçiler
Panzerleri yara yara
İlerliyor iri adımlarla kitle,
Yetmişiki sazın sözüyle orkestra
Binlerce ağızdan alana hükmeder.

Az sonra
Çevrilecek
Alnımızı gölgeleyen
Kirli eski bir sayfa.

Çünkü bu defa
Emeğe batırılmış karanfil
Marşlar, pankartlarla geldi
Bir mayıs öfkesiyle
Karanlığı deldi bahar,
Çünkü bu defa
İşçilerin gönlünde yâr
Ayak sesleriyle
Taksim'de bahar.

Yurdumda şimdiye kadar
Göğüsleri senmiş, dudakları sarkık
Karnında cılız bir çocukla
Dolaşan mayıs
Doğuruyor artık!
Taksim
Yoğuruyor artık
Emeğin hamurundan
Ağrı'dan yüce dağlar!
Dünyayı ter yağmurundan
Bir şarkı daha:
Sesleyin
Kürenin her zerresine terleyen
Kardeşler,
Merhemledi elli yıllık yaramı
Bir mayıs
Proletarya bayramı!
Ülkemde, benim de artık
İşçi adıyla başlar
Her mayıs, Taksim'de bahar.

— — — —

(Şairin «ISRARLA» adlı Mayıs ayında çıkan kitabından)

Ustam Bana Dedi ki

HÜSEYİN ÇETİNKAYA

işim benim
taşı oymak
demire can vermektir
üniformamdır alın terim
ve paslı mavi elbiselerim

bak oğul
şu kuşları / sarmaşıkları
bir yürek biçiminde
ve tane tane
ince / güzel yaprakları
bir çırpıda çıkaran
bu ele benzemeyen ellerdir.

işimin ustasıyım
demirin dostu
taşın yoldaşıyım
yongasıyım çeliğin
görürüm yakını / uzağı
kızarmış demirin kızıllığıdır
yüzümün şafağı

damlalarında terin
ve aydınlığında
kızgın demirin
dostunu / düşmanını seç
çırak ustayı geçer demişler
geç oğul sen de beni geç

17 Nisan Doğumlular

MEHMET ADEM SOLAK

I

...ve sessizlik sonsuz bir cemreydi titreşirdi
ipil ipil o uyumu yaşardık köyümüzde
savaşlardan yoksulluktan çileden geçip gelmiş
            kıraçlarda yalınayak
                kuzu güder koşardık
susku bir demirci körüğüydü işlerdi
    göğüs geçirmelerle öylece döşümüzde

yüzyıllarda unutulmuş : yolsuz belsiz duldada
bir yanlızlık haritası dururdu yüzümüzde
savaşlardan yoksulluktan çileden geçip gelmiş
              durgun sular gibiydik
                içimizde akardık
coşku bir yıldız kaymasıydı şavkırdı
    iki bayır öteye geçmeyen düşümüzde

çocuk muyduk yetişkin mi - neden öyle ince hüzün
yüreklere çöken bir giz uzardı türkümüzde...

II

bir 17 Nisan geldi : araladı karanlığı
içimizden tel tel kopup uğurlandık köyümüzde
ilk kez göçen kuşkulu yavru kuşlar örneği
           şaşıra şaşıra vardık
              bozkır bozkır toplandık
buluşmamız imeceydi enstitülerde
    başladık krizmaya o dirik gücümüzde

akkondular gökbahçeler sofralar biçim aldı
şafağını söktükçe yarınlar gözümüzde
kitaplardan gün süzmenin saygın ustalığıyla
yeşilden belik örüp
gelin ettik bozkırı
buluşmamız imeceydi enstitülerde
binyılların bilgeleri katıldı sesimize.

III

halaylarda kolkola vermiştik kardeşliği
toprağa ilk kez sağlam basılmıştı ülkede
gözteriyle alınteri bileşkesini kurmuş
yaratıya durmuştu
kafa ve yürek
derken birden hortladı : o fısıltı engerek
baktık - karabasanlar pusuda her köşede

biz ki Bedrettin soylu ve çiçek huylu
sabahlar taşıyacaktık halkımıza - köyümüze
umutlar derleyip uyanışın çağ gülünden
emeğin üstün sesini
türkü çağıracaktık
sevdamızı çok gördü zulüm deneycileri
küflü kelepçeleri vurdular şiirimize...

IV

...ve derki şiirimizin atardamarı şimdi:
biz bir gerçeğiz - ne masal ne de destan -
«üstü kan köpüklü meşe seli»nde akan

yazgımızı tan ağarmış
karasevdâlılarız
Mustafa Kemal dilden ve Tonguç yelden
bağımsızlık südü içip yeniden doğanlarız
o gün bu gün kulluğa aman vermez güneşin
karanlıkla savaşında türküyüz : yâr yanarız!..

Çağımızla Uygun Adım

SELÇUK YÖNEL

Uygarlık hızlı bir taşıt
bakar kalırsın ardından
imgelerine bile sığmaz
Seni unuttukça sorumsuzluk

Nice ilgili
akar gider yağ gibi
bir kentten ötekine
Parayla pulla değil suskunluk
Dağdan taştan sürersin arabanı

Almayı bilen yasa
vermeyi bilemez nedense
Bir güzel perçinler yazgını
Aynı harman eski döven / çağlarca

ÖYKÜLER

Oy Dozare

24 Kasım 1976
Muradiye-Çaldıran depreminde
ölenlerin anısına...

Hasan ÇOLAK

Gürültülü ve hareketliydi paletli Dozer. Öne kayıyor, yıkımı sürüklüyor, kenara varınca duruyordu. Kepçeyi havaya kaldırarak gerisi geriye gidiyor, bıraktığı yerden tekrar başlıyordu. Sürücü sakin ve durgundu. Ara sıra vites değiştirip bir ileri, bir geri alıyordu. Halk tedirgin ve de bitkindi. Yüreklerinde biriken yaşama özlemiyle sağ kalanlar dozeri izliyorlardı. Yıkım yıkımdı Çaldıran ve yöresi. Ne tarafa baksan alabildiğine yıkım vardı. Taş taş üstünde durmamış, yıkılmıştı üstü üstüne. Dozer patır patırdı. Yanı başında duran çocuk ağıt yakarak ağlıyordu.

«Oy Dozare!... Dozare!...

anamı gardaşımı toprak aldı...

«Dedi çıkın dışarı depreye var. Heç kimse oturamadı. Hepimiz şaştık. Fırsant vermedi ağabek, yanı dışarıya bir adım atacak fırsantını vermedi. Bir rüzgar nasıl kasırga, talaz eder öyle yaptı. Göz açıp kapayıncaya sürmedi. Yeri dümdüz etti. Nasıl anlatam ağabek nasıl

anlatam, bir kibriti çalar gibi çaldı söndü gitti. Bu kadar. Yanı anlıyacağız altta kaynama yapmış. Bir affattı. Allahın affatı, kim ne diyebilir. Öyle bir afat ki, ne taş dayandı, ne kerpiç, dağlar yürüdü üstümüze, kayalar yuvarlandı yamaçlardan aşağı, yer yarıldı. Uçurum uçurum oldu Çaldıran-Muradiye ovası. Kırk dört yıldır burada otururuz. Böyle bir affattın olacağı kimin aklına gelir.»

Kameramanlar vardı. Yükseklere çıkıp alçaklardaki yıkıntıları alıyorlardı. Hemen her ülkenin kameramanları, fotoğrafçıları devamlı film sarıyor. Yeni filimler çekiyorlardı. Dozer çalışıyor, gürültüsü dalga dalgaydı Çaldıran boyunca... Gürültü çocuğun ağıtını bastırıyor, inceltiyor yok ediyordu. Yavaşlayınca dozer, ağıt yükseliyor yürekleri sızlatıyordu.

«Oy Dozare!... Dozare!...

Biz yetim kaldık... öksüz kaldık!...

«Bakmadı hökümet, bakmadı bize, halimize acımadı. Vijdanı sızlamadı hökümetin. Rumda Urumda... işitenler Çin'de, Maçinde duyanların yürekleri parçalandı acımızdan... Fakat hökümetin kulağı tınmadı. Ağabek tınmadı. Anında yardım etmedi. Helıkopter salmadı.. Asker göndermedi. Ölenler toprak altında kalanlar ilgisizlikten bakımsızlıktan öldüler. Helikopter reklam için geldi. Dostlar pazarda görsünler diye geldi. Gökte durup fotoğraf çekti. Ben buna gözümle şahit oldum. Başka yardımını görmedik. Bir aileden dokuz kişiydik, beşimiz toprak altında kaldık. Dördümüz zor kurtulduk. Gelinimde ağır yaralı, Van devlet hastanesine kaldırdılar. Haber olmadı. Zor kurtulur diyorlar. Ben sabağa kadar toprak altında kaldım. Sabağına beni çıkardılar»

«Çadır geldimi... Çadır?» dedi Gazeteci

«Çadır geldi, bena vermediler. Ağalara zenginlere verdiler, bena vermediler. Çocuğlarım dört gündür savuğta titriyorlar. Dinime, imanıma bena vermediler. Kardaşım ben yalan söylemem.. Ben doğru söylerim. Ağalara zenginlere verdiler, bena vermediler. Heç vermediler. Yücelen köyündenim. Binaların tümü yıkıldı. Bazılarına iki çadır verdiler, bena vermediler. Yook!.. Yook!.. bena vermediler. Adım Halil Yıldız, köyden geldim, Binbaşıyı göreceğim. Ha... ben böyleyim kardaşım yalan söylemirim.»

«Ne iş yapıyorsun, toprak var mı?...»

«Yok kardaşım yok!... Yok!... ağabek yok, ne toprağım, ne işim var. Heç bişem yok, ben öyleyim ağabek ben öyleyim, ben doğru söylerim, Benim adım Halil Yıldız köyden geldim.»

«Devrimciler yardım komitesi, köylere çadır gönderilir» Levhası yazılı çadırın önünde durdular. Gazeteci içeri geçti. Dışarda bekledi.

Yücelen köyünde Halil Yıldız. Üşüyordu, elini üfürüyor sonra da koynuna sokuyordu. Gazeteci çıktı. «Yücelen köyündenim, he valla doğru söylerim. Ben böyleyim Adım Halil Yıldız, sağolun Allah sizden razı olsun.»

Dozerin sesi azalınca, ağıt yükseldi, teksesli ağıta bir ikisi daha eklenmişti. Ses dalgalıydı. İnceliyor inceliyor dozerin gürültüsü geçince yükseliyordu. Dozer üst katı sıyırıyordu. Sonra alt kata sıra gelecekti. Canlı var diyorlardı. Dozer kurtaracaktı canlıyı. Geri geriye gidince inceldi azaldı Dozerin sesi. Bu kez ağıt yükseldi yanık!.. yanık!..

«Oy Dozare!.. Dozare!...

Evimizi başımıza yıktılar...»

Dozer öne doğru gelince patırdadı. Yükseldi gürültü, paletleri yumuşak yumuşaktı. Yağ gibi kayıyordu kazı üstünde. Kepçenin önüne doluşan yıkım birikintilerini kenara sürüklüyor. Yaşlı kadın, birikintiler arasındaki odun parçalarını toplayıp ayrı bir yerde düzenliyordu.

«Ağabek dört gün olmuş, deprem olmuş. Bir yardım görmedik. Ölülerimiz halen kar altında bekliyor. Kurtlar saldırıyor ölülerimize, parça parça parçalıyor ölülerimizi. Daha hökümet yardımı gelmedi. Dünya duydu daha hökümet duymadı. Radyo da yapılan şu kadar çadır bu kadar yardımın tekini görmedik. Enkaz ağır, enkaza güç yetinilmiyor. Kendi gücümüz yetmiyor. Dozer gelmeyince enkaz kalkmaz... İnanın, dinime imanıma sekiz ölümüz yerde bekliyor. Kimisini zor çıkardık. Kimisi de halen enkaz altında... Çıkardıklarımızı gömemiyoruz. Ne kazma ne de kürek var. Açıkta olanlara kurtlar saldırıyor. Ölüyü mü bekliyelim, diriyi mi? Şaştık kaldık. Bize bir yol göster ağabek, kulun kurbanın olam. Acımız büyük acımız çaresizdir. Elin ayağın öpem ağabek. Kulun kurbanın olam. Bize bir yol göster. Cenaze toprak altında bekliyor, vasıta bulamıyoruz. Ne vasıta ne de paramız var. Köyden geldik geri gidemiyoruz. Ağabek bize bir yol göster. Toprak altında cenazem bekliyor. Ağabek param yoktur. Muradiye'den Çaldıran'a bir yolcu beş liraya giderdi önce. Otuz liraya çıkmış şimdi. Üstü açıq bir araba Muradiye'den Erciş'e beş liraya götürüyordu, Altmış lira almış bu sabah-heriften. Cenazem toprak altında bekliyor Ağabek, kulun kurbanın olam, elin ayağın öpem, bana bir yol göster.»

Alanda sıra sıra cenazeler duruyordu. Kimsesizdi tümü. Ailece ölmüşlerdi. Kimse gömemiyordu izinsiz. Üstüne ot atmışlardı. Kameramanlar filim sarıyorlardı, cenazelerin sergisinde. İki aylık bebek vardı. Başında başlık alnında boncuklar duruyordu. Haberciler fotoğ-

rafını çekti. Çarşaf çarşaf gazetelere yollamak için... Kadınlar ve gençlerin cenazeleri de boy boydu. Boynu bükülmüş yan yatmışlardı. Yabancı haberciler saatlerce durdular üstlerinde. Yanda çektiler fotoğraflarını, o yetmemiş gibi karşıdan çektiler... Çektiler, üstünde ağıt yakan ağlayan da yoktu. Jandarmalar duruyordu başlarında. Elinde tomsonlarla, tomsonların emniyeti yerindeydi. Jandarmalar güvenli ve garantiliydiler yaşamlarında...

«Ağabek, herkes adamına veriyor. Ne kaymakamı ne hökümeti var. Bazıları düşmüş çoluk çocuğ derdine. Benim adım Mahir Özevler ağabek. He valla doğru söylüyorum bizim hanede yirmibeş kişi ölmüş. Dinime imanıma o devrimciler varya, Lice de Diyarbakır'da gelenler. Altı eve bir tek çadır almışız onlardan. Hökümet vermemiş dinime imanıma hökümet vermemiş. Biz düşmüşüz ölülerimizin derdine. Bizim çoluğ çocuğumuz ölmüş, yardım almaya gidemiyoruz. Biz kendi derdimize düşmüşüz. Ölülerimizin derdine düşmüşüz. Biz vücuda kalkamıyoruz. Vallahi kendileri vermemişler. Dinime imanıma hökümet vermiş. Onlar kendi adamına veriyorlar. Bize vermiyorlar. Biz buralıyız, ekmek yok. Bişey yok biz acımızda ölüyoruz. Ne hökümeti, ne kaymakamı var. Madamki Türk vatandaşı kabul ediyor. Bu vatanda bizim de hakkımız var. Biz de Türk vatandaşıyız, biz de bu vatana hizmet etmişiz. Biz de bu vatana bekçilik etmişiz. Hökümet bize bir tertibat almalı, Tertibat istiyoruz. Vıcdan azabı çekmeli hökümet, Valla tek bir bataniye köyde bana vermişler. Sekiz kişiye bir battaniye, savuğta çocuğlarımız tir tir titriyorlar. Ağabek bir savuğ bir savuğ ki, it dayanmaz o savuğa, Ama çaresizlikte biz dayanıyorduk. Gece idi. Savuğta mezer eşiyorduk. Yani altmış beş cenaze düzülmüştü yan yana... Kimse yoktu köyde, köyün adı yukarı DİKMELER. Benim şahsı çocuğlarım da o köydedir. Akrabalarımızın hanesiyle kırk beş kişi toprak altında kalmış. Bir hanede tam dokuz kişi toprak altında kalmıştır. Beş çocuğta benimdi. Ha... böyle perişan kalmışız. Ne hökümeti ne kaymakamı bakıyor. Hakı odur ki ağabek, hökümet gelip kapı kapı dolaşsın, acımızı derdimizi dinlesin, ihtiyacımızı tesbit etsin... Allah razı olsun Liceden gelen devrimci gençlerden. Ekmekte çadırda, şekerde olsun. Herşeyde yardım etmişler. Öyleleri varki-ağabek, akrabaları yakınları tam seksen kişi toprak altında kalmış. Tabiî gidipte kaymakamda, askerî komutanda yardım istiyemiyor, derdini anlatamıyor, üzüntü içinde. Şehir içinde tedbir almakla yükümlü kişiler, gelip vatandaşa demeli ki vatandaş siz üzüntü içindesiniz... Gelip bir çadır istiyemiyorsunuz. Al bu çadırda senin olsun. Bunu yapmıyorlar ağabek bunu yapmıyorlar...

Adam başını koymuş duvarın üstüne, beş nüfusu gitmiş on nü-

fusu gitmiş, üzüntü içinde, gidipte çadır istiyemez, ağabek istiyemez. Bir iki gün önce buraya yetmiş seksen battaniye gelmiş Çaldıran - Muradiye halkı hep kendi derdine düşmüş, adam dışarda gelmiş battaniye alma peşinde. Hemi de köyünde deprem olmamış.

Ağabek, adam ağadır, Üstelik de hacı olmuş. Adam gelecek seneyi düşünüyor. Yaylaya gitmek için çadır almaya uğraşıyor. O da ağabek bir tane de almıyor, iki... üçünü birden alıyor. Deprem de olmamış onun köyünde. Ben buna şahidim ağabek ben buna şahidim.»

Bir gürültü dalgalandı gökyüzünde. Gürültü helikopterindi. O O yaklaştıkça sesi dalga dalga yayıldı Çaldıran ovasına. Helikoptere aşağıdaki gözler takıldı. Uzun süre helikopteri izlediler. Helikopter Çaldıran üzerinde tam daire çizerek geriye dönüp aynı doğrultuda uzaklaştı, Helikopter uzaklaştıkça küçüldü küçüldükçe sesi uzaklaştı. Gözden kaybolunca helikopter dozerin sesi çarptı kulaklara... Ağıt yinelendi gene. Çaldırandan Muradiyeye geçen arabaların korna sesleri ağıtı da dozerin gürültüsünü de bastırıyorlardı. Araba sesleri çekilince, dozerin gürültüsü bastırdı. Paletler öne kayarken birikintileri topladı kepçenin avucuna... Sonunda havaya kaldırarak götürüp kenara döktü. Üst katın enkaz kaldırma çalışması azalmıştı. Dozer kenara çekildi. Oradakiler koşuşup açığa çıkan yatakları, kucaklayıp dışarı çıkarmakta acele ettiler. Dört asker az ilerde başka bir enkaz kaldırıyorlardı.

«Hırsız düşmüş içimize ağabek, cenazeyi toprak altında çıkardıkları zaman altın olursa, yüzük olursa, saat olursa, hırsızlayıp cebine koyuyorlar. Böyle insanlık mı olur Ağabek. Biz düşmüşüz can telaşına adam düşmüş hırsızlık peşine...»

Dozerin paletleri öne yuvarlandı. Kepçeyle sıyırdı önüne gelen kazıyı. Elinde teybi ile kenarda durmuştu gazeteci. İzliyordu dozerin çalışmasını. Çocuk yakınında duruyordu. Devamlı ağlıyordu. Yanında duran yaşlı kadın teselli veriyordu. «Niçin ağlıyorsun bacım» dedi gazeteci. «Anam kardaşım toprak altında ben ağlamayayımda ne ne güne duram». Yüreği burkuldu gazetecinin. Ağlamaklı tavrı ile iki adım öne yürüdü. Dozer üst katı tamamen sıyırmıştı. Kepçe yukarı kalktı. Geri geri gidip köşede durdu dozer.

«Evimiz tepe başında
Oy Dozare!... Dozare!...
Anam kardaşım altında
Oy dozare!... Dozare!...

«Evimiz çökmüştü-ağabek, anam kardaşlarım altında kalmıştı. Kazma kürek de yoktu. Ben yalnız edemiyordum. Kardaşımın biri yeni evlenmişti. Ben tek beceremiyordum. Taşlar büyüktü, kocamandı

taşlar. Elimle taşları atamıyordum. Gücüm yetmiyordu. Kimsem de yoktu. Yalnız başıma uğraştyım. Küreksiz kazmasız çıkardım. Anam ve iki kardaşım ölü. Kardaşımın biri yaralı. Ağabek gel de bu acıya dayan. Bir ölüyü çıkarıyorsun aynı telaşla ikinci üçüncü ölüye koşuyorsun. Yeni evliydi. Dört gündür düğünü olmuştu kardaşımın. Deprem oldu kendisi öldü ailesi kaldı. Ağabek ben ne yaparım, hökümet yardım etmedi. Etmedi yardım. Helikopterle anında asker gönderse idi. Kardaşlarım kurtulurdu. He valla kurtulurdu. Başka zaman karabulut gibi helikopteri salardı üstümüze. Sınırda iki fıkara geçiminden dolayı kaçakçılık yapıyor deselerdi. Gör o zaman kimbilir ne kadar helikopter havalandırırlardı. Benim kardaşım ölmedi ağabek, onu bile bile öldürdüler. Katil onlardır ağabek katil onlardır...»

Güneyden kuzeye bulutlar yüzüyordu. Van dağlarının yamaçları bembeyaz karla kaplıydı. Bulutlar arada bir birleşmiş Çaldıran ovasına akın ediyor oradan İran'a doğru uzaklaşıyorlardı. Yağbasan köyünün üstünde yağmur yağıyordu. Han köyden Yağbasana uzanan Fay uçurumları çizgi çizgiydi.

Çadır kurmuşlardı parkalı gençler. Pratikte billurlaşıyordu düşünceleri. Kocaman bir alev yükseldi. Ateş yakmışlardı çadırın önünde, konuşup duruyorlardı. Kendi aralarında iş bölümünü tartışıyorlardı. Helikopterin gidemediği askeri kuvvetlerin ulaşamadığı uzak dağ köylerine anında ulaşmış haber getirmişlerdi. Çaldıran ovası düzdü. Çevresini dağlar sarmıştı, Van dağları...

«Valla ağabek bize bir idare yolu kalmamış. Çünkü bizim halimiz çok feci olmuş. Biz geliyoruz ekmeğe, ekmek bize vermiyorlar. Biz geliyoruz çadıra, bize çadır vermiyorlar. Çoluğ çocuğ per perişan. Nereye gidiyoruz kardaşım, bizi kovalıyorlar. Ne olacak ağabek ne olacak halimiz. Cenazelerimiz yerde, asker bize yardıma gelmiş, cenazelerimizi çıkarmıyorlar. Benim ismim Hacı Abdurrahim. Gelen yardımı onlar yiyorlar bize vermiyorlar.

«Allahta inanın depremin olmadığı yerin adamı gelip burda götürüyor. Benim dört çocuğum toprak altında kalmış. Vallah ağabek bir çadır vermemişler. Fakir ölmüş. Fakirin evinde yoktur. Her kodamanın evine dört çadır veriyorlar. Allahta depremde zarar görmiyenler yiyor. Yardımı askere vermişler, asker bize vermiyor. Geliyoruz asker bize dipçik sallıyor. Zorba olanlar alıyor. Güçlü olanlar alıyor. Dişli olanlar alıyor. Fıkaralar almıyor. Kimse fıkara yüzüne bakmıyor. Torpili olanlar alıyor. Partici olanlar alıyor. Particilik var ağabek particilik. Hiç başka birşey yok. Cenabı Allah ya hepimizi öldüreydi, bu günü görmiyeydik. Yavu bir çadır istiyoruz acız aç... aç sussuz. Cenazelerimiz halen yerdedir ağabek. Asker bize dipçikle vuruyor ver-

miyor. Ağabek vermiyor. Yapılan şu kadar çadır, bu kadar yiyecek, giyecek diyorlar. Yalan söylüyorlar bize tek birşey gelmemiş. Gençlerimiz devrimci gençlerimiz olmasaydı. Daha çok perişen olurduk. Diyarbakır Liceden gelen yardım kadar, hökümet bize yardım etseydi. Bu kadar mağdur olmazdık. Hökümetin gönderdiği yardımın yüzde birini dahi bize vermiyorlar. Vermiyorlar ağabek... Yardımı askere vermişler, asker bize sıkıyönetim uyguluyor. Bize zor kullanıyor. Bizim acımız yetmiyormuş gibi bir acı da onlar çektiriyor. Ağabek onlar çektiriyor.»

Güneş batıya düştü. Hava daha da soğumaya başladı. Gökyüzünü toprak renginde bulutlar kapladı. Yağmur kar karışığı indirdi. Alanda tek tek kurulan çadırlarda soba dumanları tütüyordu. Sarmışlardı sobanın etrafını. Borusu dirseği dışarda kuruluydu. Kazan çadırın içinde kütürdüyordu. Tezek alıştı mı iyi yanar. Hem de meşe odunu gibi ısıtır dört yanı...

Gökte kar karışığı yağmurdan ıslananlar sobalara koşuşuyorlardı. Gençler ve dozer çalışıyordu. Akşama doğru dozer alt katın yarısını da sıyırdı. Enkaz altında ağaçlar ve odun parçaları çıktı. Çıkan odunları orada duranlar bir hamle de toplayıp yaną çekiliyor dozere yol veriyorlardı. Çocuk ağlıyordu. Ağıt dinmemişti. Kazı derinleştikçe çocuğun telaşı daha da arttı. Hınçlı ve kinliydi kara toprağa. Taşlara saldırıyor, toprağı avuçlayıp sağa sola savuruyordu. Dozer yaklaşınca duranlardan birisi gidip kolundan tutuyor, dozerin önünde uzaklaştırıyordu, tekrar tekrar geriye dönüp;

«Oy Dozare!.. Dozare!...

Anamı, kardaşımı sen yedin,

Evimi başımıza yıktın...

«Komutan köye geldi-ağabek, sordu ölmemiş olanlara, «Bu köyde kurtulan kaç kişi» «yedi» dedik. Alay etti bizimle «iyi bir başarı» dedi. Ağabek ölülerimizle alay etti. Bizi adamdan saymadı. Bizi nüfustan saymadı. Gurban olduğum ağabek, halimiz nice olacak. Sorduk komutana «Nerde kalacağız», «Bağcada» dedi. Bunun anlamı büyüktür ağabek. Siz bilmezsiniz. Bir itle bir kürdü bağcaya koymuşlar, sabah bakmışlar ki, it ölmüş savuğtan, kürt ölmemiş. İşte komutan bize böyle dedi. Ağabek böyle dedi. Kurban olduğum.»

Hava karardıkça soğudu. Güneş her tarafta görünmez oldu. Gençlerin ateşi şavklıydı. Şavkı sağı solu gün ışığına çevirmiş yalbır yalbır yanıyordu. Aralarında felakete uğramış halk da vardı. Sohbet ediyorlardı tatlı!.. tatlı!.. Dostça yaklaşım, sıcak bir ilgiden öte ne beklenirdi ki.

«Heç birşey kalmadı ağabek. Rica ederim bize bir yer ver. Bize ne diyorsun ağabek, bize bir yer ver. Geçen sene bu zamanlar on gün önce kar yağdı. Bize bir yer ver. Biz ölmüşüz. Parasız bizi Van'a götüreceksin. Rica ederim bize bir yer ver. Hökümet bize heç bakmıyor. Parasız bize bir yer vereceksin. Mademki biz Türk devletiyiz. Dört tane çocuk ölmüş, dört tane kardaşım ölmüş. Maldan heç birşey kalmamış. Biz çırçıplak kalmışız. Benim adım Zeki Aslan. Ağabek beş gündür deprem olmuş. Biz şöyle savuğa kalmışız. Heç birşey kalmamış. Benim adım Zeki Aslan. Ben de şimdi burda kalıyorum. Benim malım heç birşey kalmamış. Heç bir yerimiz de yoktur. Heç bir kimse de tanımıyorum. Ben devletten rica ediyorum. Bana bir yer ver. Benim adım da Zeki Aslan'dır. Çok rica ederim.»

Dozerin ışıkları yanıyordu. Kalabalık toplanmıştı dozerin etrafına cenazeler toprak yüzüne çıkmıştı. Onu çıkarmaya uğraşıyorlardı. Dozer köşeye çekilmiş durmuştu. Işıkları ile cenazeleri aydınlatıyordu. Ana ölü kardaşı ölü çıkarmışlardı. Ağıtlar çoğaldı. Kalabalık dalgalandı. Çocuk önceki ağıtına daha yenilerini katmış çıldırırcasına ağlıyordu. Dizini döğüyor, saçını yüzünü yoluyordu. Kendisini yerlere atıyor, taşlara vuruyordu başını. Kalabalıktan iki kişi yakaladı kollarından. Kendisine ceza çektirmesine engel oldular. İşkence ediyordu kendi kendine...

«Benim adım Emine!...

Oy Dozare!... Dozare!...

Anam kardaşım toprak altında.

Kalmışım yalnız başıma!...

Dalga dalga Çaldıran ovasına yayıldı ağıt. Bulutlara karıştı Ovadaki tezek dumanları. Önce morardı. Karanlık kavuşunca da karardı

Oy Dozare!... Dozare!...

tezek dumanı. Ovanın ortasında toplanan sis dalga dalga çadırlaştı çadırların kurulduğu alanda...

İşçinin Elleri

A. Refik YOKSULABAKAN

—Türkülerden, çiçeklerden, gözü görmez bir turnadan korkanlar; kitap yakan, anıt kıran korkaklar...—

Çok karanlık bir gecede geldiler. Uyuyordu. Ellerinde onun yarattığı kalın demir sopalar; vurup ellerini kırdılar. Acıyla uyandı. Kopup düşen öz ellerini göremedi. Öylesine karanlıktı. Sonra acıyla kaskatı kesildi. Ama kopup yere düşen eller güvenle kavradıkları çekici bırakmadılar.

Bir bahar gecesi, ılık bir yağmur yağmaya başladı. Kaskatı kesilmiş vücudundaki donmuş kan ısınıp devindi; kan damladı kollarından. Yayıldı kan. Kopuk eller yayılan kanı içti. Sanki canlanmıştılar.

Tophane rıhtımında işçiler çalışır. Vinçler havada kavisler çizerek gider gelir. Yük alınır yük verilir. Koca koca gemiler yanaşır, ayrılır gider. Tophane rıhtımında yıllar yılı işçiler çalışır.

Tophanedeki işçi anıtının başı dik, göğsü ilerde. Çekicini güvenle, sağlam biçimde kavramış. Yere de sağlam basmış, dengeli. Tophane rıhtımında çalışan işçilerin güvencesi sanki. Yüzünde bunu bilmenin gururu, mutluluğu var gibi. Ama belli etmek istemiyor. Kararlı bakışları yumuşak. Biraz da yorgun mu? Yine de mutlu, umutlu...

Ne var ki çok karanlık bir gecede elleri koparıldıktan sonra epeyce değişti. Bakışlarında derin, yoğun bir acı görülüyor. Ama öfke daha da belirgin. Biraz da, Tophane rıhtımında, koparılmış ellerine aldırmadan çalışan işçi arkadaşlarına kızıyor sanki. Gerçekte, bir kin gibi duran bu öfke, karanlıkta ellerini koparanlara.

Acı, kin ve öfke vücuduna yaşam tohumları atmıştı.

Dört kişiydiler. Güneş görmez köstebek yuvası gibi bir bodrum

katında oturuyorlardı. Anıtkıranlardı bunlar. O çok karanlık gecede Tophanedeki işçi anıtının ellerini kıranlar. Şimdiye dek yaptıkları saldırılar üzerine konuşuyorlardı. Bu arada işçi anıtından da söz açıldı. Birisi şöyle dedi:

— Ulan aklımıza gelmedi be. Herifin kamışı var mıydı? Varsa onu da koparalım, tantana olur vallaha. Haah hah hah ha...

Bastılar kahkahayı.

— Yarın gece ben gidip bakarım, dedi birisi.

— Elinle koparacaksın ama. Bileğinin gücünü göster bakalım.

— Haah hah hah haa...

Kendi kanlarını içen eller gerçekten canlanmışlardı. Yavaş yavaş yürüyüp kollara doğru tırmanmaya başladılar. Biri ötekine yardım ede ede. Ağır çekici de bırakmadan. Sonunda eller kollarla birleşti. İnce ılık yağmur sürüyordu. Kan daha hızlı devinmeye başladı. İşçi anıtı kaideye bağlı ayağını güçlükle oynattı. Kaideyi silkeledi ve bir adım attı. Öne attığı ayağından yeni bir güç alarak öteki ayağını da kurtardı. Sağlam, yavaş adımlarla yürümeye başladı.

O gece Tophaneye giden anıtkıranlardan biri, işçi anıtını yerinde göremedi. Önce şaşırdı. Yöresine bakındı, kaidenin sökülüp atıldığını gördü. Bir anlam veremedi. Sonra bir korku düştü içine. Daha dikkatli bakınca, anıtın ayak izleri yanında kan izleri de gördü. Müthiş bir korkuya kapılıp oradan uzaklaştı.

İşçi anıtı yürüyordu. Bilinçli atıyordu adımlarını artık. Oraya, anıt kıranların evine yönelmişti. Kollarıyla ellerinin birleştiği yerden ince bir kan sızıyor, arada bir damlıyordu.

Tophaneden kaçan anıtkıran evde kimseyi bulamadı. Korkusu arttı. Nereye gidebilirler? Herhalde ötekilerle buluşup, hoşlanmadıkları gazeteleri okuyan birkaç kişinin hesabını göreceklerdi. Canları sıkıldığı zaman böyle yaparlardı. Büyük bir zevkti bu. Ertesi gün de bu konudaki haberleri keyifle okurlardı. Bunları düşünürken biraz rahatladı. Ama rahatladığını duymak, herşeyi anımsattı yeniden. İçki alsa. Parası da çok azdı. Boşver ucuzundan bir şarap, biraz leblebi. Cebindeki sustalı bıçağı korkuyla okşadı, çıktı.

Korku ve şarabın etkisiyle sızıp kalan anıtkıran gürültüyle vurulan kapıya uyandı. Oydu geliyordu. Gelmişti. Ne yapacağını şaşırdı. Kapı daha hızlı vurulmaya başladı. Sesler duydu. Delikten dışarı bakmaya cesaret edemedi. Az önce görmüştü, oydu.

— Biziz oğlum, açsana.

Sesi tanımasına karşın korkarak açtı.

— Amma da açarmışsın be.

— Siz miydiniz? Neredeydiniz?

— Nedir lan bu surat, ne oldu sana?
— Siz mi vurdunuz kapıya? Dışarda başka kimse yok muydu?
— Sapıttın mı oğlum sen...
— Kafayı çekmişsin belli.
— Oydu, biliyorum. Gördüm, gelecek...
— Kim be? Ne diyorsun sen?
— Gerçekten kimseyi görmediniz mi dışarda. Heykel, Tophanedeki işçi heykeli.
— Ne oluyor sana, gittin mi? Kamışı var mıydı, yok muydu sen onu söyle. Kopardın mı kamışını?
— Yerinde mi yok, kim?
— Yoktu ya. Heykel...
— Emin misin?
— Evet...
— Eee ne olmuş yani? Korku ve şaşkınlık onları da sarmıştı. Neyi sorduklarını, ne söylediklerini bilmiyorlardı artık. Öteki şaşkınlık içinde anlatmayı sürdürdü.
— Canlandı... Yürüyor. Çekici de elindeydi. Buraya geliyor, geldi, göreceksiniz. Siz gelmeden önce kapının arkasındaydı. Kapıyı da çaldı, hem de çekiçle. Sizi görünce saklanmıştır.
— Sen fırttırmaya başladın. Sarhoş musun, rüya mı gördün?
— Belki, ama hayır.. Çok acayip bir rüya. Hayır rüya değil. Kapı aynı anda nasıl çalınır? Hem kapının deliğinden baktığımda gördüm.
— Nerede, rüyanda mı?
— Peki sen Tophaneye gittin mi?
— Yok muydu yerinde?
— Yoktu diyorum.
— Oraya rüyadan önce mi, sonra mı gittin? İyi düşün.
— Ne bileyim ben kafamı iyice karıştırdınız.
— Lan oğlum rüya bu. Sen oraya gitmedin.
— Hayır... Gittim evet gittim... Rüya... Değil... Gelecek... Artık çok geç, göreceksiniz. Niye anlamıyorsunuz.
Biraz sonra kapıya inen ağır bir çekicin tok sesleri yankılandı: Tok tok tok... Anıtkıranların faltaşı gibi açık gözleri kapıya takılakalmıştı.
Ilık, ince bahar yağmuru yerini sağanağa bırakmıştı.

Başkalaşma

Mehmet GÜLER

Ahlat ağacı :

İlkyaz önce toprakta başlamış, sonra içime yürümüştü. Köklerimden tepeme doğru ılık ılık yükseliyordu. Köklerim, gövdem, dallarım... Sonra en uç dallarım, yapraklarım... İlkyazın yürüdüğü her yer önce sancıya bulanıyordu. Altı ay önce suyumu kurutup kışa durmuştum. Kanallarımı birden ilkyazın suyuna açmak şaşırtıyordu beni. Derimle odunum arasından, özümün yumşak kanalından sular yürüdü. Sancımın ardından bir kaşınma dolandı bedenimi. Neredeyse kabuğumu bırakıp bir yılan gibi soyulacaktım. İlkyaz uç dallarıma değdiğinde soluk soluğaydım. Önce sancım, sonra kaşınmalarım bitti. Gözümü açıp yöreme baktım. Hiçbir yeri görmeden tam altı ay uyumuşum. Koca bir kış gelip geçmiş üstümden. Ölü bıraktığımız doğa canlanıp kalkmış ayağa, tazelenip yenilenmiş.

Baktım, kavak ağacı benden daha yükseklere taşımış baharı. Onun en uç dallarında türküsünü söyler. Bahçenin uzun oğlanı güler bana. Boyumun bücürlüğünden çok, ilkyazı dallarıma geç taşımaktan utanırım. İlkyaz damarlarımda koştururken bir yorgunluk, bir hamlama üstümde, sorma gitsin. Şöyle birkaç gün dinleneyim dedim. Bırakır mı ilkyaz. Habire yürütür suyunu içimde. Kısa sürede alıştım doğal olarak. İlkyaz hamlaması çabuk geçti üstümden.

Kaysı, erik, vişne, dut, ceviz bilcümle coşkulu. Onlar da neşelenip düğün-bayram ederler. Dallarında beyaz, sarı, kırmızı, mavi çiçekler. İlkyazın her renginden dikinip giyinmişler. Arının, kelebeğin biri iner biri kalkar üstlerinden. Sanki ilkyazla birlikte onları da emip çıkarmışlar topraktan. Emmişler de çiçek yerine arı, kelebek uçururlar havaya. Bir dalından kaldırıp öbürüne kondururlar. Kur yaparlar sürekli. Çiçekten çiçeğe uçuracaklar ki en ballı meyvelerini vereler. Kim çok takıp takıştırmış, arı ile kelebek onun başında. Bir çeşit dost edinmekte orosbuluk yarışı.

Üç kat boyundaki kavak senden önce uyanır da ilkyazı yüklenirse dallarına, kıskanmaz mısın? Fazla dişimi sıkıp odunumu sertleştirdiğimden olsa gerek, her zamanki gibi geç uyanıyorum. Dişimi sıkmayım da dokularım gevşesin dedim. Gevşesin de diğer ağaçlar gibi bana da ilkyaz erken yürüsün. Kendimi salıp yayıldım. Dingin durdum şöyle. Ne gezer, bir milim açılmadı bedenim. Nasılsam yine öyleyim. Tekrar eski durumuma geçtim. Rahat duruşa.

İlkyazı en geç ben yürütmüşüm ya bedenimde, baktım horlar dururlar. «Sen bizden değilsin, çık git aramızdan» demek isterler. Açıktan da söyleyemezler hani. Tümü şımarık, ikiyüzlü.

Gerçekten ben de bilmiyorum nasıl düştüm bahçe toprağına. Yel mi uçurmuş, sel mi sürüklemiş, kendimi bildim bileli tutunmuşum buraya. Yıllar geçmiş, doğru dürüst ne arı, ne kelebek konmuş çiçeklerime. Diğerlerinin çiçeklerini emip özlerine geçirirken, laf olsun diye de bana uğramışlardır. Uzaklardan gelen kuşlar dallarıma konup soluklandıklarında onlarla hallaşıp söyleşmişimdir. Güzel bir çiçeğimi koklatıp, sulu meyvemi sunamadığım için utanmışımdır. Dallarımda elenen yel beni de sallamıştır. Onun sayesinde döllenmiştir çiçeklerim. Meyvelerim hep bücürdür. Meyvelerim dedim de ansıdım. Çiçekleriyle, arılarıyla, kelebekleriyle öğünmüşler de meyveleriyle öğünmemişler midir? Asıl onunla öğünürler. Bir çocuk meyvemi mi dişleyip attı, bakarım hepsi sevinir. Üzülürüm, utanırım kendi kendime. Dişlerimi daha çok sıkarım. Sinirimden tüylerim diken diken olur. Tepeden tırnağa öfkeye dururum. O güzelim bahçe cehennem olur bana. Dağların sert yelini, kuru toprağını özlerim. O zaman sınıfımı, yerimi daha iyi anlarım. Başımı alıp gidemem uzaklara. Bir kez çakılmışım toprağa. Utana sıkıla da olsa yurt edinmişim buraları. Yıllarım burada geçmiş. Kökümü yerin altına, başımı mavi göğe uzatmışım. Acı tatlı anılarım olmuş yine de. Bazen bahçeyi sel basmış, dere kenarında olduğum için kayıp giden toprakları ben göğüslemişimdir. Bazen en sert yellerin yönünü çevirerek bahçeye uğratmamışımdır. Buna karşın o şımarık ağaçlar bir gün olsun iyiliğimi anlamamıştır. Ölçüt olarak soyluluğu almışlar, onu da kendilerine göre yorumlamışlardır. Onlardan değil, yediğim has topraktan, emdiğim duru sudan utanırım. Öbürleri gibi soylu olmayı değil, yararlı olmayı düşünürüm. Eşitsizlik bir yazgı gibi belletilmek istenir bana. «Sen dağlı bir ahlat ağacısın, o kadar» derler. İnanmam buna. Ama meyvelerimin kekremsiliğinin ve kötülüğünün nedenlerini açıklayamam. Oysa aynı toprağı yer, aynı suyu içerim onlarla. Demek ayrıcalık şimdilerden gelmiyor derim. Geçmişlerden, eskilerden gelen bir haksızlığı düşünürüm. Babam dağlı, dedem dağlı. Onun babası da,

dedesi de dağlı. Bu binlerce senelere uzanır gider. Hep sert topraklarda büyümüşüz, kuru yellerde sallanmışız. Ayrılanmayı oralara bağlarım. Koşulların değişmesiyle bizim de değişebileceğimizi... Belki yanılırım. Ama doğru gibi gelir bana. En başta bahçe sahibim bile anlamak istemez bunları. Diğer meyveleri tek tek toplarken, bir gün olsun dönüp bakmaz yüzüme. Sele, yele karşı beni büyüttüğünü davranışlarından anlarım. Son yıllarda benden yücelere uzanan kavaklar da büyüttü. Yelin deliğini onlar kapatıyor artık. Sadece çocuklar taşlayıp düşürür meyvelerimi. Onlar da dişleyip atarlar. Her dişleyen yüzünü ekşitip uzaklaşır yanımdan. Onlar sepete, ben yere dökerim meyvelerimi. Öfkemi daha da büyütürüm içimde. Bir dahaki bahara kuruyup uyanmamayı düşünürüm. Düşünürüm ama, elimde olmayarak uyanırım yine de. İlkyaz bir ırmak gibi gürül gürül akıp geçer içimden. O zaman küsmenin gereksizliğini anlarım. Milyonlarca yıllık geçmişimle geleceğim arasında yeni düşüncelere dalarım. Öbürleri gülüp oynar, yatıp uyurken ben daha iyi olmanın yollarını ararım.

Bir sabah testerenin çelik demirini gövdemde duyunca şaşmadım. Herkesin bana karşı olduğu yerde bu tür şeylerin başıma gelebileceğinin hesabını yapmıştım. Güneşle birlikte gözümü açıyor, ona karşı geriniyordum. Bahçe sahibimiz Tahir emmi yumuşak huylu bir adamdı. Meyvelerim ballı olmasa da yine de acır bana sanmıştım. O kadar yıl bahçeyi yelden, selden koruduğumu ne çabuk unutmuştu? Bağırdım. Acım büyüktü. Karşı da koydum. Yalvarmadım ama. Baktım dallarımı tümden kesecek. Dişlerimi iyice sıkıp odunumu sertleştirdim. Dimdik durdum karşısında. Yele, sele karşı durur gibi durdum. Ayaklarımı toprağa, başımı göğe iyice gömdüm. İnsan zekâsının karıştığı demir benim dokumdan daha sert geldi. Yenik düştüm. Yarı gövdemden biçilip düştüm toprağa. Üst yarım toprakta çırpınmağa başladı. Tomurcuklarım, çiçeklerim çimenlerin üstüne sessiz sessiz ağladı.

Yarı gövdemden biçili dimdik kaldım ortada. Kesilen yerimin acısını içime gömdüm. Dallarım, yapraklarım, çiçeklerim gövdemden biçildiği için göremiyor, konuşamıyordum. Elim, dilim, gözüm, kulağım hep yere saçılmış, duyusuz, kör bir dünyada kalmıştım. Diğer ağaçlar ne yaparlardı, gülüp ağlarlar mıydı? Bildiğim birşey yoktu. Bir korkuluk gibi kaldım ortada. Tüm yeşilim biçilmişti. Artık duymayacak, görmeyecek, uzaklardan yorgun gelen bir kuşun altına dallarımı uzatamayacaktım.

Acının iki ucu vardır. Biri ağıt ve teslimiyetse, öbürü direnip kar-

şı koymadır. Ben ikinci ucu elime aldım. Yılların gövdesiyle bir sabır gibi dikildim ortaya. Özümün yumşak kanalından çıkan birkaç damla yaş toprağa düşecek oldu. İzin vermedim. Kimselere göstermeden çekip aldım içime. Birkaç günlük çiçeğin gözyaşını yılların odununa yakıştıramadım. Sabrımı kuşandım. Kuşun sesi, yelin uğultusu dallarımla birlikte geçip gitti. Tepemden biçilen gökten sonra bir ucum boşlukta kaldı. Daha bir tutundum toprağa. Acımı ona akıttım. Benden de o sabırlı. Bir dost gibi paylaştı acımı.

Elma ağacı :

İki yaşıma sürerken Amasya'dan söküp getirmişler. Toprağımı, havamı burada da sevdim. İlkyazı ne severim bilemezsiniz. O günlerde yerle gök arasına ırmak olurum. İçimden hangisi hangisine akıp karışır, anlayamam. Beyaz çiçeğe donanmış, ballı meyvelere hazırlanıyordum. En çok arı, kuş, kelebek benimleydi. Ortalık bahar tütüyordu. Kelebeklerin, arıların, kuşların coşkusuna bizlerde katılmış, birlikte şarkı, türkü söylüyorduk. Bahçe meyveleri içinde bir ıhlamur ağacı uyanmamıştı. Nazlıcaydı, zaten zor büyüyordu. O da benim gibi uzaklardan sökülüp getirilmişti. Ama ne toprağına, ne de havasına alışabilmişti doğru dürüst. Bahçe sahibimiz en çok onunla ilgilenirdi. Yel almaz kuytu bir yere de dikmişti. Suyunu, gübresini, çapasını hiç eksik etmezdi. İsterdi ki bahçesinde bir de ıhlamur ağacı olsun. Elinden gelse bahçeyi Nuh'un Gemisi'ne benzetecek, tüm ağaç örnekleriyle donatacaktı. En sıcak yerlerin olduğu gibi, en soğuk yerlerin meyvelerini de isterdi. Hepimizi birarada barışık tutmağa çalışmasını ben de severdim. Ne ki başaramadı işte. Bazılarımız ya iklimini değiştirecekti ya da kendilerini. Bu da hemen olmuyordu. Sıcak bölgelerin meyveleri üşüyor, soğuk yerlerinki kavruluyordu. Bu ilkyazda da öyle oldu. Ihlamur bir daha hiç uyanmadı. Sıcak yerlerin o esrik kokusunu kışın içinde bıraktı.

Ihlamur arkadaşı kaybetmeseydik coşkumuz daha büyük olacaktı. Yapraklarımızdaki, çiçeklerimizdeki sevinci ıhlamurun kuru dalları ister istemez eksiltiyordu.

Bahçe sahibimizin yanında bir yabancı vardı. Yüzü kasketinin altında gizliydi. Bir hainliği kasketiyle örttüğü belliydi. Bir elinde testere, bir elinde bıçak vardı. Onu görünce çiçeklerimin neşesi kaçar gibi oldu. Barış dünyamıza gökten düşmüş azgın silahşör gibi bir süre dolaştı. En son benim dibimde durdu. Kafasını kaldırıp bakınca, kasketinin altında gizlenen yüzünü gördüm. Pos bıyıklar, kocaman

bir burun, kalın kaşlar, kavruk bir yüz... Tüm bunların arasına yerleşmiş iki iri göz, olgunlaşmış meyve gibi parlar. İnsanın da meyvesi iki gözüdür herhalde? Bakışları hiç te kötü gelmedi bana. Sahibimiz gibi dost, sevecen bakar. Ama ellerindeki testere, bağ bıçağı da ne? Ben bunları düşünürken keskin bıçağını en körpe sıvgınlarımda buldum. Çelik namlu çilpi dallarımın içinden kayıp geçti. Çubuk sesimle feryadımı bastım. Ne fayda, kayıp düştüm ellerine.

Kuvvetli ellerinin içinde bir kalp gibi atıyordum. Nasırlı ellerinin kalın derisi duyarlığını yitirmiş olsa gerek ki, hiç etkileyemiyordum onu. Yalınız ceviz bulmuş çocuk gibi seviniyordu kocaman adam. Bakıp bakıp seviniyordu.

Çilpi dallarımın nabzı gittikçe yavaşlıyordu avuçlarında. Bir sonraki bir öncekine göre daha yavaş vuruyordu. «Demek nabzın kuvvetliden yavaşa doğru gidişi ve bir yerde bitişi ölüm olsa gerek?» dedim. Azala azala ölüme doğru kaydığımı anlamıştım.

Yaprak ve tomurcuklarımın sızısı bıçak yarama doğru yürüdü ve orada toplandı. Nasırlı ellerine ince, sulu kanım süzüldü. Avuçlarının kalın derisi vuran nabzım gibi onu da duyurmadı. Köylülerin acıya ve sevince neden daha çok kapalı olduklarını o zaman anladım.

Kesilen yerimi özenle sivriltip ahlatın açılan gediğine yerleştirdiler. Benim gövdemle ahlatın gövdesini iyice buluşturdular. Denk gelince macunlayıp bağladılar. Bağlarım sımsıkı kavrayıp tuttu beni. Esen yel yerimden sökmek için birkaç gün uğraştı. Baktı sökemiyecek, sonunda vazgeçti.

Yarı belinden kesik ahlat altımda günlerce inleyip durdu, gece gündüz iç çekti. Ne o uyudu ne de ben. Kendi acımı unutup onu dinledim. Koca gövdenin belinden biçilmesinin yanında benimki ne ki. Onu görünce benim yaram parmak kesiği gibi geldi. Ahlat iyi dayandı ama. Dağ çocuğu olmasına verdim sabrını. Dişini sıkıp da kimselere duyurmadı acısını. Bir bana, bir de toprağa söyledi sadece. Yüz kere yüz, bin kere bin kaç eder? Bir okadar daha koyun üstüne. İşte o kadar yıllardan getirdiği bir acısı varmış gibi geldi bana. Toprağınki de onunkinden eski. Milyonlarca, milyarlarca senenin acısını, sabrını çıkın edip gömmüş içine. Açılan çukura sarılıp ahlattan bir parça olmasaydım bana da söylemeyeceklerdi. İlk günlerde gizlemeğe çalıştılar. Baktılar ki kendilerinden bir parça oluyorum, yavaş yavaş konuşup anlatmağa başladılar. Toprak ahlata, ahlat bana söylüyordu gerekenleri. Hep anlattılar. Durmadan anlattılar. Meğer neleri defter edip yazmamışlar içlerine. Ahlat annesinden, babasından duy-

muş anlattıklarının çoğunu. Onlar da kendi annesinden babasından... Böylece binlerce, milyonlarca yılın macerası uc uca eklenip gelmiş.

Ahlat ağacı-elma ağacı :

Değişmemiz insan eliyle olacakmış. Yarısı ahlat, yarısı elma olur mu? Olduk işte. Ne cinsimiz uyuyor, ne yaşımız. Kesik yerlerimizi birbirimize verdikten sonra önce acılarda buluştuk. Yarımızdan aşağısı ahlat sızlar, yarımızdan yukarı elma. İlk günlerde yadırgadık birbirimizi. Nerdeyse birimiz su vermeyecek, öbürümüzde almayacaktık. Baktık, birimizin acısının bittiği yerde öbürümüzünkü başlıyor. Boşuna dememişler acı acıya su sancıya diye. Üst üste binen acılarımız birbirinin eklentisi oldu.

İkimizi de kesik yerlerimizden sarmasalardı karışamazdık birbirimize. Acılarımızı harman edip katarken, meğer kendimizi de birbirimize katmışız. Farkında olmadan baktık ki birbirimizin içinde yürürüz. Önceleri şaşkı içinde bekledik hep. Yılların ahlatıyla iki yılın çilpisi birbirine karışır mı dedik? Sonra ahlatın tepesi yok elmanın kökü. Yarı canlarımız bölünüp alınmış ellerimizden. Altımızdaki toprak ilkyazını içimize boşaltmak için bizi zorlar durur. Sancılardan sonra sevinçleri kattık birbirine. Bir gün baktık en dip kökle en uç dallar arasında ses gelip gider. Aramızda dostça sözleşip işbirliği yaptık. Ahlat ahlatça büyüyecekti elme elmaca. Kavlimizde durduk. Ahlatın kesik yerine dek ahlatça gelen özsuyu, elma elmaca yukarılara iletti. Önce acemilik çektik doğal olarak. Ahlatla elma arası bir şey mi olacağız diye korktuk. Melez bir garibe olursak ne yapardık? İş başa düşünce her şey öğreniliyor. Gece gündüz kafa yorup güçlerimizi birbirine kattık. Toprakta katıldı bize. Bizi büyütememekten de o korkuyordu. Milyarlarca yıllık tecrübelerini kıraat edip sundu bize. Bir kaysı kaysı gibi vişne vişne gibi büyürken, biz hem ahlat hem de elma gibi büyüyorduk. Yani onlar bir biz iki. Birimizin ayakları güçlü birimizin başı. Birimiz kuvvetli kökleriyle toprağı emecek, birimiz genç dallarıyla göğe tırmanacaktık. Ahlat yarımızı biraz daha batırdık toprağa. Toprağın özüne binlerce parça kökümüzü saldık. Ahlat emmeye, elma büyümeye açık tuttu kendini. Güneşe doğru tırmandık tüm gücümüzle. Macunumuz kuruyup döküldü. Genişleyen dokumuz bağlarını söküp attı. Son sızılarımız onlarla birlikte toprağa düştü. Bağlarımız çözülünce sularımız daha bir gür karıştı birbirine. İçimizde kurduğumuz özgürlüğü dışımızda da duyduk. Bağımsız bir dünyaya açıldıktan sonra yaşamayı daha bir sevdik.

Bahçe sahibimiz her gün bizi yokladı. Elma ucumuz yeşerdikçe sevindi. Birbirimize kattığımız için midir nedir, acılarımızı çabuk unuttuk. Elmanın çilpi dallarını besleyip ahlata eşitledik. Ne ki yara yerimiz daha bir gelişip yığıldı üstümüze. Ahlatın uyumlu gövdesi bu eklentide bir tümseği atlayarak geçiyor elmaya. Bu şişkinlik bağlantı yerimizi daha da sağlamlaştırdığı gibi, acımızı da ansıtıyor bize. Bu da iyi oluyor. Hep coşkuya kapılarak acılı günlerimizi unutmamış oluyoruz.

Testereyle bıçağı gövdemizde duyalı dört sene oluyor. Şimdi en sulu, en kırmızı elmalar bizim başımızda. Bahçe sahibimiz dişledimi pos bıyıklarıyla, kalın kaşlarıyla birlikte gülüyor. Bu da sevindiriyor bizi. Diğer meyveler özenle bakıyor bize. Ama her şey Tahir emminin keskin bıçağıyla testeresinin ucuna bağlı. Sanıyoruz, ummadıkları bir ilkyazda keskin bıçakla testereyi yarı bellerinde onlar da duyacaklar. Bizdeki değişmeyi gören Tahir emmi durmaz çünkü. Bakışları bize bunu anlatıyor.

DERGİ ve GAZETELERDE

Dergiler ve Yeni Bir Dergi: TÜRKİYE YAZILARI

Mehmet BAYRAK

Sanat, kültür, edebiyat dergilerinin özellikle geçtiğimiz yıl uğradığı zorunlu kıyımdan sonra ortada sayılı dergi kaldı. Bunlardan biri, kırkı aşkın yıldır yayımını sürdüren *Varlık*. Varlık eski konumunu genellikle sürdürüyor. Bir başka yaygın dergiyse *Türk Dili*. Türk Dili, yılbaşından bu yana değişik bir görünümde çıkıyor. Sayfalarını daha geniş bir kadroya açmakla eski 'kasvetli' havasından epeyce sıyrıldı. Son sayılarına bakılırsa derginin her sayısında bir konuya ağırlık verilecek. Ocak sayısında *Sevgi Soysal*'a, Şubat sayısında Türk Dil Kurumu'ndaki Saymanlık görevinden ayrılması dolayısıyla *Ömer Asım Aksoy*'a özel bölümler ayrılmıştı. Mart sayısında *«Roman Çalışmaları»* konulu özel bölümde *Tahsin Yücel, Adalet Ağaoğlu, Fakir Baykurt, Attilâ İlhan, Mehmet Seyda* ve *Selim İleri* roman çalışmalarını, başka bir söyleyişle yazım süreçlerini anlatıyorlar. Toplumsal ortamla sanatçı, sanatçıyla sanat ürünü rasındaki diyalektik birlik düşünülünce, herhangi bir sanat ürününün —burada romanın— daha iyi anlaşılması, kavranması, algılanması, duyumsanması için böylesi 'itiraf'ların ne denli önemli olduğu ortada..

Hiç unutmam, yaklaşık on yıl önce TDK'daki bir toplantıda *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*'na romanlarını nasıl yazdığını, romanlarının nasıl oluştuğunu sorduğumda, dinleyiciler sorumu alabildiğine tuhaf karşılamışlar, oysa Yakup Kadri bunun ger-

çekten ilginç bir soru olduğunu söylemiş ve uzun açıklamalarda bulunmuştu.

Türk Dili'nin nisan sayısında da, Türk Dil Kurumu'nca yazım sorunları konusunda gerçekleştirilen geniş oylumlu bir soruşturmanın sonuçları üzerinde duruluyor. Geniş bir yazar, okur kesimi arasında yapılan soruşturma sonuçlarından öğrenildiğine göre Yazım (İmlâ) Klavuzu'nun 9. basımında bir dizi değişiklik olacak. Yeni değişikliklerin, süregelen kullanım ayrılıklarını büyük çapta gidereceğini sanıyorum.

Birikim, temel sosyalist kültür, sanat dergisi olma niteliğini koruyor. Derginin nisan sayısında da sosyalizm üzerine yerli ve yabancı bir dizi inceleme yer alıyor. Bu yazılar genellikle politika ve ideoloji çözümlemeleri niteliğinde.

Bu sayıyı ilginç kılan bir yandan da, *Can Yücel'in Brecht,*in *«Sivri Kafalılarla Yuvarlak Kafalılar»* oyunundan yaptığı marş ve türkü çevirileridir. Can Yücel, bu çalışmasıyla gerçek bir çeviri ustası olduğunu kanıtlıyor. Bir yabancı dili iyi bilmenin ve ozan olmanın avantajlarıyla Can Yücel, kesinlikle çeviri havasından uzak yapımlarla, ürünlerle geliyor karşımıza.

Yücel'in şiir çevirilerini ilk kez 1957'de *«Her Boydan»* adıyla yayımlanan kitabında görmüştüm. Dünya şiirinden seçmeleri kapsayan *Her boydan* ile Yücel'in başka çalışmaları incelenince, bunların çeviriden öte *«Türkçe söyleme», «Türkçe uyarlama»* oldukları görülür.

Can Yücel'in Brecht'ten yaptığı uyarlamaların son öbeği rençperlerin, kitaptaki adıyla *«Tırpanın Türküsü»:*

Köylü ayağa kalk !
Yürü sonuna dek !
Titresinler gazâbından !
Korma, bikez ölür insan !
Kendine güven, özüne dayan !
Gece bitti, gayrı uyan !
Yürü sonuna dek !
Ayağa kalk, ayağa kalk !

İçinde bulunduğumuz dönemde yayın yaşamını güçlükler içinde sürdüren toplumcu-gerçekçi üç sanat-edebiyat dergisi daha var: *Oluşum, Çağ* ve *Dönemeç*.. Bu dergilerde de zaman zaman ilginç ürünler çıkmasına karşın yeterince duyuru ve dağıtımları yapılamadığı için yaygınlaşamıyorlar. *Doğrultu* dergisiyse son sayısında yayımına ara verdiğini duyuruyordu.

Bir çok dergi kapanır ya da yayınına ara verirken, nisan ayında *Türkiye Yazıları* adıyla yeni bir dergi çıkmaya başladı. Dergide edebiyatın değişik dallarına ilişkin yazılar yer alıyor. Bunlardan, özellikle *Vecihi Timuroğlu*'nun *Mehmet Kaplan*'ın «*Şiir Tahlilleri*» üstüne yaptığı incelemeyle *Hasan İzzettin Dinamo*'nun kendisinin ve *Nazım*'ın yaşamına aydınlık getiren «*Nazım Hikmet'le Birlikte Kurduğumuz İllegal( ) Örgüt*» konulu yazı ilgiyle okunacak yazılar.

Cevdet Kudret Solok da daha önce Türk Dili dergisindeki «*Molla Kasım'ın Şiir Tahlilleri*» konulu bir incelemesinde, Mehmet Kaplan'ın şiir çözümlemelerinde kullandığı ölçütlerden giderek bu kitaptaki değerlendirmelerin gülünçlüğünü iyiden iyiye sergilemişti. Cevdet Kudret, Mehmet Kaplan'ın toplumcu ozanlara yaklaşımını Molla Kasım'ın Yunus Eemre'ye yaklaşımına benzetiyor ve sözlerini şöyle bağlıyordu: «Ne demiş Yunus Emre:

Derviş Yunus bu sözü
Eğri büğrü söyleme
Seni sigaya çeker
Bir Molla Kasım gelir

Molla Kasım işte geldi, başladı hepinizi sigaya çekmeğe. Çıkın bakalım işin içinden!..» (Bkz. Türk Dili, Mart-1974)

Vecihi Timuroğlu'nun yazısı da bunun bir bütünleyicisi niteliğinde. Timuroğlu M. Kaplan'ın yönteminin alabildiğine çürük olduğunu örneklerle kanıtlayarak yazısını şöyle noktalıyor:

«*Marksizmi bu değin bilen bir kimsenin Nazım hakkında yazdıklarını incelemeyi de Nazım'ın şiirine hakaret sayıyorum Fatmacığın pazarda sözü olmaz bundan böyle.*»

Dinamo'nun anısal yazısına gelince. Üstte de söylediğimiz gibi toplumcu kadroların bata-çıka aştıkları engebeli dönemlere geniş çapta aydınlık getiriyor. Toplumcu şiirimizin nerelerden kaynaklandığını, beslendiğini algılamak için mutlaka okunması gereken bir yazı.

Asıl ben, Dinamo'nun toplumcu savaşımının günışığına çıkmamış bir yanı üzerinde durmak istiyorum. Türkiye'de burjuvazinin nasıl çalıştığı konusunda da ipuçları verecek bize anlatacağım olay. Öykümüz şöyle başlıyor:

«1971 Türkiye'sinde düşünmek hemen hepten suç idi / Zırhlı Birlik Okulunda işlerimiz güç idi / Bir Tümen Komutanı vardı, kendini allame-i cihan sanan / Amacı 12 Martın sisli havasında

parsa Toplamak idi / Toplardı iki haftaya bir bizleri / Maksûdu, göz boyamak, kitabın satmak idi / Bir kitabı vardı bu allame-i ferîd'in / Matlûbu, Atatük'ü islâmiyete katmak idi / *'Dinimiz Neyi Emrediyor Atatürk Ne Yaptı'*yı / Yedeksubay, astsubay, erata satar idi / Bekletirdi beş saat kuru bir taburede / Konuşma yarılanır hep tüllâb yatar idi / Bir gün ben de uyurken, uyandım birden bire / Çünkü o an sözümona *Dinamo*'yu yargılar idi / Çok kişi uyandı böyle, Dinamo'yu duyunca / Aradabir büyük nâtık geçmişe sarkar idi / Yine böyle birşey yapıyordu herhal / Can kulak kesildi tüllâb derhal / Çıkardı çantasından bin hışımla bir kâğıt / Anladık ki gündemde bir şiir var idi / 'Size şimdi Türkiye'deki komonistlerin ne yapmak istediklerini ispatlayacağım!.. / Başladı okumaya Dinamo'nun bir şiirini / Anlamadı kimesne, nedir 'sovyet', nedir 'konsey'.. / Ses çıkmadı kimesneden, donup kaldı herşey / En çok da derin tahkikatına şaştı allâmenin, herkes... / Zifiri kafalar solcuları suçüstü yakalamışlar idi / Ol nâtık-ı bî-bedel gayet memnun / Maksûduna ermiş berhüdâr idi / Olamadıysa da sonradan kor general / Kara Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı'nın başına uçtu derhal... /

Derken, aradan aylar yıllar geçti. Dinamo'yla ilk görüşmemizde durumu kendisine anlattım ve işin aslını sordum. Hemen ilişki kurdu Dinamo 30-35 yıl önceki bir olayla. Meğer bu kadar eskiye dayanıyormuş olay ve aslı şöyleymiş. Dinamo tek parti diktası döneminde bir gün «*Sosyalist Türkiye*» özlemiyle bir şiir yazmış. Ancak İnönü'nün karabaskılı yönetiminde, çoğu şiir gibi bunu da yırtıp atmış çöp kutusuna. Bilirmiş ki, yayınlama olanağı yok. Ya aynasızlar basıp suç kanıtı olarak kullanır bunları, ya da alıp yokederler. İyisi mi aynasızlara yem olmadan kendim yokedeyim demiş ve yırtarak çöp kutusuna atmış. Ancak hemen ardından evi basmış ve suç kanıtı olacak başka birşey bulamayan güvenlikçiler kaşla göz arasında çöp kutusundaki kağıt parçalarını toplamışlar. Ve bu kağıt parçacıkları bir kağıt üzerinde biraraya getirilmiş olarak bir süre sonra Dinamo'nun karşısına çıkarılmış suç kanıtı olarak. Ve Dinamo'yu, okuyucu karşısına çıkarmadığı, üstelik yırtıp attığı bir şiir den dolayı yargılamaya başlamışlar. Ancak Dinamo gereken karşılığı vermiş ilgililere. «Siz, benim okuyucu karşısına çıkarmadığım bir şiiri burada dinleyiciler önünde ilk kez okumakla suç işliyorsunuz, bir propaganda söz konusuysa bunu siz yapıyorsunuz» demiş. Ve Dinamo, kafadaki düşünceden öteye gitmeyen bu suçtan(!) mahkum edilememiş ve serbest bırakılmış.

Evet, 12 Mart faşizminin yürürlükte olduğu 1971 Türkiyesinde burjuvazinin bir sözcüsü, 35 yıl önce yalnız Dinamo'yu bile mahkum ettiremiyen bir şiirle tüm sol'u mahkum etmeye çalışıyordu aklınca. Sevsinler burjuvazi-MİT işbirliğini...

1940 Toplumcu Sanatcılar Kuşağı

Hikmet Altınkaynak'ın «*Edebiyatımızda 1940 Kuşağı*» konulu çalışması, son günlerde tartışma gündemine yeni bir konu getirdi: «*1940 Kuşağı'ından ne anlamalıyız?*».

Tartışma bu noktada odaklaşıyor. Rauf Mutluay, Oktay Akbal vb., soruna yaş ve dönem açısından; Hasan İzzettin Dinamo, Hikmet Altınkaynak vb. ise anlam ve dönem açısından yaklaşıyorlar. İlk yaklaşımın savunucuları —söz gelimi Akbal—, genelde 1940 Kuşağı'yla 1940-50 arası yetişen, ürün veren sanatçılar amaçlandığına göre bu kuşağı yalnızca «toplumcular»ın temsil edemiyeceğini söylüyor. Ve kanıt olarak da, 1940 Kuşağı içinde anılmayan, gösterilmeyen *Orhan Veli, Oktay Rıfat, Melih Cevdet, Cahit Sıtkı Tarancı, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Sabahattin Kudret Aksal, Necati Cumalı, Salah Birsel, Orhan Arıburnu, Cahit Külebi* gibi sanatçıların hep bu kuşağın bireyleri olduklarını, bu nedenle toplumcuların yanısıra bunların da 1940 Edebiyatçılar Kuşağı içinde yer alması gerektiğini belirtiyor. Oktay Akbal, buradan giderek Altınkaynak'ın kitabının yarım ve yanlış olduğunu savunuyor.

Oktay Akbal bu arada Altınkaynak'ın vurguladığı bir gerçeği de çarpıtarak, ilgilinin, «1940'a kadar toplumcu yazarlara ürünlerini yayımlatmak, bir araya gelmek olanağı tanınmadığını» söylediğini, oysa tüm toplumcuların ürünlerinin 1938'den önce basıldığını ve okunduğunu öne sürüyor. Hemen belirtelim, Altınayak bu genellemeye yalnız 1940 öncesini değil, 1940 sonrasını da alıyor, hatta daha çok da bu dönemi alıyor: «*İnönü bu dönemde Milli Şef'tir. Edebiyatımızda '1940 Toplumcuları' diye anılan ve çoğunluğu şair olan pek çok yazara, şaire, düşünüre açık bir faşizm uygulanır.*» (Bkz. Edebiyatımızda 1940, Yeni Ortam, 4. 8. 1975 ve ilgilinin söz konusu kitabı.)

Şunu da ekleyelim, toplumcu sanatçıların 1938 öncesinde de çalışmalrını rahat sürdürdükleri ve yayımladıkları söylenemez. Tektük kitapçığın yayımlandığı doğrudur, hatta Nazım'ın bir dönem lise edebiyat kitaplarına alındığı bile bir gerçektir. Sözgelimi İsmail Habib Sevük'ün 1933'lerde lise son sınıflarda okutulan edebiyat kitabında Necip Fazıl'ların yanısıra Nazım

Hikmet'e de yer verilmiştir. Ancak Nazım'la ilgili bölüm şöyle noktalanmıştır kitapta: «*Şairi beğen fakat aldanma...*»

1940 öncesi ve sonrasında yayım yaşamının nasıl sürdüğünü ise en iyi Sabiha Zekeriya Sertel'in «*Roman Gibi'*»*si* anlatıyor bize...

Oktay Akbal'ın öteki görüşlerine gelince.. Akbal, şu noktada haklıdır. 1940 Kuşağı homojen bi rkuşak değildir. Bu kuşağın omurgasını «*toplumcular*» oluşturmakla birlikte —ki kitapta anti-emperyalist, anti-faşist bağlam içinde bu gruba *Hasan İzzettin Dinamo* (1909), *Rıfat Ilgaz* (1911), *Cahit Irgat* (1915-1971), *M. Niyazi Akıncıoğlu* (1916), *A.Kadir* (1917), *Suat Taşer* (1919), *Mehmet Kemal* (1920), *Enver Gökçe* (1920), *Ömer Faruk Toprak* (1920), *Ahmed Arif* (1925), *Attilâ İlhan* (1925), *Arif Damar* (1925), *Şükran kurdakul* (1927) alınıyor - *Garipçiler (Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rıfat)* ve «*bağımsızlar*» diyebileceğimiz bunların dışında kalanlar *(Tarancı, Dağlarca, Aksal, Külebi, Necatigil, Cumalı, Birsel, Arıburnu)* da bu dönemde ürün vermişlerdir. Üstelik anti-emperyalist, anti-faşist anlayışla şiir verenler yalnız yukarıda birinci öbekte yer alanlar da değildir. Sözgelimi kitabın üçüncü bölümünde hiç bir yorum yapılmadan bir kaç şiiri verilen *Sabri Soran, Fethi Giray, Nail V.* vb. sanatçılar da aynı anlayışla ürünler vermiş ve kovuşturmaya uğramış sanatçılardır.

Aslında bu bölümlemeyi H. Altınkaynak da önceki yazılarında ve kitabında yapıyor ve birinci öbekte yer alan sanatçılardan «*1940 Toplumcuları*» diye söz ediyor. Altınkaynak, 1940 toplumcu ozanlarının, şiirlerini «*özgürlük, kardeşlik, barış emek ve insan sevgisi*» teması üstüne kurduklarını da gözönüne alarak bu kesime, bir bölümü sonradan çalışma dalını, bazılarıysa şiir anlayışlarını değiştiren şu adları da ekliyor: *Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Ercüment Behzat, İlhami Bekir Tez, İlhan Berk, Fahri Erdinç, Nevzat Üstün, Ceyhun Atuf Kansu, Başaran, Talip Apaydın, Can Yücel* ve *Metin Eloğlu*.. (1940 Kuşağı Şairlerinin Özellikleri, Cumhuriyet, 10.7.976 ve adı geçen kitap)

Görüldüğü gibi Altınkaynak, Akbal'ın öne sürdüğü gibi yalnız toplumcu sayılan birkaç kişi üstüne kurmuyor kitabını, bu döneme damgasını vuran geniş bir kadro üstüne kuruyor. Ancak ben de mevcut konumuyla bu kitaba «*1940 Toplumcu Sanatçılar Kuşağı*» yada «*1940 Toplumcu Ozanlar Kuşağı*» adı verilmesi gerektiği görüşündeyim.

Burada önemli olan, temelini Nazım şiirinden alan ve 1940'-

larda dünyadaki ve Türkiye'deki gelişim ve oluşumlara uyarlanarak açılıp, kalın bir damar haline gelen toplumcu şiir akımının verilmesidir.

...Ve Sabri Soran'ı Tanır mıydınız?

Dört yıl önceki bir yazımda «*Sabri Soran'ı Tanır mısınız?*» diyordum. (Yeni Ortam, 6 nisan 1973). Bu yazımdan iki yıl sonra 4 mayıs 1975'de öldü Sabri Soran ve ölümünden iki yıl sonra «*Sabri Soranı Tanır mıydınız?*» diyorum...

Dört yıl önceki yazımı şu şiiriyle başlatmıştım: «*Bir Sabri Soran var bu dünyada / Bir köşeye çekilmiş / Kendi halinde / Etliye sütlüye karışmaz / Karışmaz amma / Bütün belâlar gelip onu bulur.*»

Ve şöyle diyordum: «Kim bu Sabri Soran? Kim bu bir köşeye çekilmiş, etliye sütlüye karışmaz adam? Kim bu bütün belâların gelip kendisini bulduğu? Bu tümceleri okuyan kaç kişi tanıdı bu adamı? Hele benim kuşaktan onu tanıyan çıkar mı ola? Tanımıyorsanız zaten tanımıyorsunuz?»

O Sabri Soran ki, yukarıda da değinildiği gibi 1940 Kuşağı devrimcileri, kavgacılarıyla yanyana, omuz omuza mücadele vermiş. Kuşakdaşları gibi acılara bata çıka geçmiş devrimci savaşımın içerisinden. Kovuşturmalara uğramış, ezilmiş, horlanmış. Buna karşın 30'u aşkın yılını bu uğurda kullanmış. Kuşkusuz kuşağını etkileyecek bir atılım yapamamış. Ancak tek parti diktasından başlayarak aynı anlayışla, aynı doğrultuda kavga vermiş, toplumcu kuşaklarla dayanışma içinde bulunmuş. Kuşağın öteki bireyleri, yazı arkadaşları Dinamo, A.Kadir, O.Raşit, S. Taşer, Rıfat Ilgaz, Ö. F. Toprak, N. Akıncıoğlu, E. Gökçe, A. Arif) zamanla kendilerine yer edinmişler, ancak Sabri Soran unutulup gitmiş.

Bu unutulmada tek başına S. Soran'ın payı bulunduğuna inanmıyorum. Toplumcu geçinen herkesin hatası var bu unutulmada. Tek bir örnek vereyim. Son yıllarda 10'u aşkın yazısını yayımlayan Yeni Ortam gazetesi, ölümünü son sayfasında bir ilan olarak veriyor: «Vefat ve Teşekkür - Vakıflar Müdürlüğü Tahsilat Bürosu şefi, değerli insan SABRİ SORAN 4 Mayıs günü vefat etmiş ve cenazesi...» (Yeni Ortam, 10 Mayıs 1975).

Çalışmasını doğrudan bu kuşak üzerinde odaklaştıran Hikmet Altınkaynak'sa yaşamından, sanat anlayışından, eserlerinden hiç söz etmediği gibi, ürünlerinin de hiç iyisini vermemiş. Oysa, 1940 toplumcuları üstüne çalışma yapan Altınkaynak'ın bir Sabri Soran'ı ve benzerlerini sıradan bir-iki şiirle geçiştir-

memesi gerekirdi. Sözgelimi ürünlerine örnek olarak S. Ali'nin ölüm olayı üstüne yazdığı şiiri, bir «Sevdadır», bir «Dünya Güzeldir», bir «Yürüyorum», bir «Çabuk Büyü» ya da bir «Aşk» şiirini alabilirdi. Altınkaynak, kitabının yeni basımında bu eksiğini mutlaka gidermelidir.

Söyliyeceklerimi, Sabri Soran'ın 1973'te «*Sabri Soran'ı Tanır mısınız?* başlıklı yazım dolayısıyla yazdığı ve şimdiye dek yayımlanmıyan «*Yumruklarımız*» adlı şiiriyle noktalamak istiyorum.

Ağırdır yumruklarımız
Çok ağır
Tonlarla ölçülemez
Ama hafif gelir bize
Kelepçelere, zincirlere karşın
Çok hafif
Bir kuştüyü kadar
Öfke ile irileşmiş
Acı ile çelikleşmiş
Bükülmez bileklerin ucunda
Korkusuz yüreklere yapışık
Bir dağ gibi
İndiği yeri
Tuzla buz eder

(20.4.1973)

Uluslararası Çocuk Sergisi

(Uluslararası Çocuk Sergisi: Yılmaz Elmas, 3 perdelik oyun ve «Küçük Çoban» adlı bir öykü, İstanbul-1977, 56 sayfa, 7.5 TL.) .

Faik AKÇAY

Ülkemizde çocuk tiyatrosu yeterince gelişememiş. Bu alanda yazılan yapıtlar, savaş, kahramanlık konularını işleyerek, çocukları şövenizmin batağına yuvarlamaktan ileriye gidememiştir.

Son yıllarda çocuk edebiyatına yönelen yazarlarımız arasında genellikle öykü türü denenmektedir. Tiyatro türünde ürün veren sanatçıların sayısı çok az. Bu alanda büyük bir boşluğu dolduruyor Yılmaz Elmas. Daha özgün çalışmalara, olumlu bir başlangıç yapıyor. Toplumumuzun içinde bulunduğu üretim ilişkilerinin sorunlarını çocukların anlayabileceği bir dille ortaya sermeye çalışmış yapıtında.

Tiyatronun etkileyici gücünden yararlanarak, toplumdaki sosyo-ekonomik çelişkileri sergilemeye çalışan Yılmaz Elmas uluslararası çocuk sergisine gidemeyen emekçi çocuklarının yaşamını dile getirmiş. Gazete satarak, temizlik emekçiliği yaparak yaşamını sürdürmek zorunda bırakılmış çocukların güncel sorunları irdeleniyor. Bu sorunların nedenlerine inilmek isteniyor.

Hayat pahallılığının patronlara getirdiği yarar vurgulanmış yapıtta. Kanımca hayat pahallılığının nedenlerine daha çok yerverilmesi gerekirdi. Hayat pahallılığının çocuklara nasıl yansıdığı, onların anlayabileceği bir anlatımla dile getirilmeliydi. Hayat pahallılığından kurtulmak için kooperatifleşmek gerektiği öneriliyor. Kooperatifler son çözümlemede kapitalist üretim

ilişkilerinin ortaya çıkardığı bir olgudur. Kooperatifleşme yerine kollektif üretim ilişkilerinin salık verilmesi gerekirdi kanısındayım.

Anamalcı (Kapitalist) ekonomilerde özel girişimciler kendi çıkarları için çalışırlar. Bu çıkarlar, toplumsal çıkar olarak kamuoyuna benimsetilmek istennir. Bu olguyu Yılmaz Elmas arkadaş örneklerle kanıtlamaya çalışmış. Bir yarışmacılık (rekabet) içinde ilerleyen anamalcı üretim ilişkisi tekelci aşamada büyük balıkların kendi türünden olan küçük balıkları yemesi gibi bir birini yiyerek gelişen bir süreç izler. Bu sürecin gelişimini de vermeye çalışıyor Yılmaz Elmas.

Çocuklar başkalarının emeğini sömürmeden yaşama çabasında. Bu tavır bir burjuva şartlanması değil. Emeğe saygı, başkalarının emeğini sömürmeme duygusunu içeriyor. Böyle gerçekçi, olumlu bir duygunun verilmesi, yapıtın ereğinin çok olumlu bir çizgi izlemekte olduğunu kanıtlamaktadır